Новы Час | 27 чэрвеня 2014 | № 25 (394) | «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 6 (94)

Літаратурная Беларусь

Выпуск №6 (94)
(чэрвень)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas. info

Змест

Клопат пра бяспеку,

або Герб «ПАГОНЯ» і адсутнасць яго «канкрэтнага апісання»

Антон АСТАПОВІЧ

Прайшло багата часу, але, мабыць, узгадаць той выпадак не будзе праблемай. 25 сакавіка ў Бабры старшыня мясцовага пасялковага савета Загорскі сарваў з падрамніка карціны мастака Алеся Пушкіна герб «Пагоня» і разламаў яго.

Давялося пісаць у Следчы камітэт аб узбуджэнні крымінальнай справы пра апаганьванне гісторыка-культурнай каштоўнасці. Для даведкі: герб «Пагоня» мае такі статус, з'яўляецца нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасцю.

Нарэшце прыйшоў адказ: пастанова аб адмове ва ўзбуджэнні крымінальнай справы. Прачытаць яе трэба ўважліва, каб зразумець усю глыбіню жыццёвага і службовага подзвіга таварышча Загорскага, які, не шкадуючы сябе, выратаваў жыццё нехлямяжага і безабароннага (ну мастак, што з ім зробіш!) Алеся Пушкіна, практычна выцягнуўшы яго з-пад колаў цяжкой тэхнікі, якая пайшла ў атаку на залежы бруду на цэнтральнай плошчы мястэчка.

Але ж ёсць відэазапіс інцыдэнта, які адбыўся ў Бабры 25-га сакавіка. Яго і цяпер не толькі можна, яго абавязкова трэба праглядзець зноўку, каб зрабіць высновы наконт адпаведнасці «следчага» тэксту на трох старонках тым падзеям (http://www.svaboda.org/content/article/25310362.html).

А з разгляданай справы выявілася, што герб «Пагоня» і насамрэч па законе — гісторыка-культурная каштоўнасць, але... паколькі няма яго канкрэтнага апісання, той герб каштоўнасцю можа і не з'яўляцца...

У чарговы раз упэўніваешся, што народная прымаўка наконт таго, каб «памачыцца» ў вочы, актуальная, як ніколі...

Не верыцца? Прачытаем дакумент у мове арыгінала:

«ПОСТАНОВЛЕНИЕ

об отказе в возбуждении уголовного дела
г. Крупки
27.05.2014

Следователь Крупского РОСК Короткевич И. Г., рассмотрев материалы проверки КРП №126 от 09.04.2014,

УСТАНОВИЛ:

27.03.2014 в Крупский РОВД из прокуратуры Крупского района поступило заявление Пушкина Александра Николаевича о противоправной деятельности председателя Бобрского поселкового исполнительного комитета Загорского Владимира Александровича <…>

09.04.2014 в Крупский РОСК из УСК Республики Беларусь по Минской области поступило письмо руководителя общественного объединения «Белорусское добровольное общество охраны памятников истории и культуры» Астаповича А. по вопросу привлечения к уголовной ответственности председателя Бобрского поселкового исполнительного комитета Загорского В.А. <…>

Опрошенный в ходе проверки Пушкин А. Н. пояснил, что ежегодно 25 марта празднует объявление Белорусской Народной Республики, как историческое событие и данного числа пишет картину «Свободы». Так 25.03.2014 Пушкин А. Н. организовал выставку своих картин на площади в г.п. Бобр Крупского района Минской области, разместив их вдоль здания столовой, картину «Свободы» разместил в центре указанной площади. Пушкин А. Н. пояснил, что к нему подошел председатель Бобрского сельского совета, и попытался вырвать картину «Свободы», с обратной стороны которой, был закреплен щит с изображением герба «Погоня». Как указал Пушкин А. Н. — Загорский В. А. бросил картину на землю, после чего оторвав щит с изображением герба «Погоня» переломал его на две части.

Загорский В. А. при опросе пояснил, что 25.03.2014 встретил Пушкина А. Н. на площади в г. п. Бобр, который организовывал несанкционированную выставку своих картин, при этом пояснил, что также будет писать свою картину, на, что Загорский В. А. сказал, что на данный день запланирована уборка асфальтированного покрытия площади, при помощи техники. <…> В виду плохой видимости из-за «столба» пыли, чтобы предотвратить наезда техники на Пушкина А. Н. — Загорский В. А. взялся за картину, чтобы попытаться увести его с площади, однако Пушкин А. Н. оказал сопротивление. Ослабив хват, Пушкин А. Н. потянул картину в свою сторону, в связи с чем она упала, придавив картину ногой Загорский В. А. взялся рукой за картину и не целенаправленно оторвал щит с изображением герба «Погоня» на две части и покинул площадь. <…>

11.04.2014 в ходе осмотра места происшествия <…> был изъят поврежденный щит с изображением герба «Погоня». 16.04.2014 изъятый объект был направлен в Министерство культуры Республики Беларусь для дачи ответа, является ли изъятый щит с изображением герба «Погоня» историко-культурной ценностью.

Согласно ответа Министерства культуры Республики Беларусь герб «Погоня» на основании положительного решения Белорусской республиканской научно-методической рады по вопросам историко-культурного наследия при Министерстве культуры <…> в соответствии со ст. 20 Закона Республики Беларусь от 13 ноября 1992 года «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны» включен в Государственный список историко-культурных ценностей Республики Беларусь как нематериальная историко-культурная ценность.

В настоящее время, в соответствии с п. 1 ст. 23 Закона Республики Беларусь от 9 января 2006 года «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь» вышеназванному гербу статус историко-культурной ценности придан постановлением Совета Министров Республики Беларусь и в Государственном списке историко-культурных ценностей Республики Беларусь он отмечен под шифром 73БЛ000004.

Вместе с тем, учитывая значительное количество вариантов изображений рассматриваемого герба, отсутствует его конкретное описание, в связи с чем, изъятый в ходе осмотра места происшествия от 11.04.2014 щит с изображением герба «Погоня» не является историко-культурной ценностью, что свидетельствует об отсутствии в действиях Загорского В. А. состава преступления <…>.

Анализируя в совокупности собранные материалы, достоверно установлено отсутствие в действиях Загорского В. А. составов преступления <…> , в связи с тем, что действия последнего не были совершены им вопреки интересам службы и явно не выходили за пределы прав и полномочий, предоставленных ему по службе, и были направлены на обеспечение личной безопасности Пушкина А. Н. <…>».

Вось так... Першым пад пастановай стаіць подпіс следчага па прозвішчы Караткевіч. Як гаворыцца, без каментароў...

Перад пасяджэннем Рады СБП. Фота Алены Казловай

«Даць добрым людзям духоўны спажытак»

16 чэрвеня ў Мінску адбылося ўрачыстае пасяджэнне Рады, прымеркаванае да 80-годдзя Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Умерапрыемстве ўзялі ўдзел сябры Рады СБП, старэйшыя літаратары, старшыні абласных аддзяленняў, калегі і партнёры грамадскай арганізацыі.

Былі разгледжаны заявы Раісы Баравіковай на аднаўленне сяброўства і Алены Масла на ўступленне ў СБП. У гэты святочны вечар склад Саюза пісьменнікаў папоўніўся двума сябрамі.

Вечар быў адкрыты хвілінай маўчання — прысутныя ўшанавалі памяць Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Дамашэвіча, Анатоля Кудраўца, Давіда Сімановіча, Уладзіміра Чапегі, якія пайшлі з жыцця цягам папярэдніх некалькіх месяцаў.

У сваім слове старшыня СБП Барыс Пятровіч павітаў усіх прысутных, акрэсліў асноўныя этапы станаўлення і развіцця грамадскай арганізацыі, першы з'езд якой адбыўся ў чэрвені 1934 года.

Першы намеснік старшыні СБП Алесь Пашкевіч зачытаў віншавальнае слова, перададзенае Народным паэтам Беларусі Нілам Гілевічам:

«Дарагія аднапалчане, сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў!

Ад усяго сэрца віншую вас з высокім юбілеем творчай арганізацыі, да якое мы з вамі належым, у якую кожны з нас уступаў, ведаючы дзеля чаго; а менавіта — ведаючы, што так, у адным шэрагу, локцем да локця, а лепш сказаць сэрцам да сэрца, з паплечнікамі і пабрацімцамі, мы будзем больш упэўнена пачувацца ў сваім вялікім клопаце пра наша роднае мастацкае слова, у сваім нязводным неспакоі, як лепш паслужыць гэтым словам яе вялікасці Праўдзе, а гэта значыць — паслужыць Беларусі, бо нашай бядотнай, шматпакутнай Бацькаўшчыне патрэбна толькі слова Праўды, слова ў абарону чалавечнасці, дабра і справядлівасці.

З гэтым мы паступалі ў Саюз — з гэтаю верай, што будзем працягваць вялікую справу папярэднікаў, будзем працягваць, у меру сваіх здольнасцяў, каб даць добрым людзям духоўны спажытак. А працаваць сённяя беларускаму пісьменніку вельмі цяжка. Цяжка, бачачы, колькі няпраўды і хлусні ты вымушаны пераадольваць, бачачы, колькі панапладзілася ворагаў беларушчыны, якія прагнуць задушыць нашае роднае слова.

Сёння кожнаму з нас трэба яшчэ больш думаць і яшчэ больш клапаціцца пра самае галоўнае — пра лёс нашай мовы. Ні на хвіліну не будзем забываць, што цягам стагоддзяў найпершай мэтай каланізатараў было — расправіцца з нашай мовай і такім чынам асіміляваць усіх жыхароў краіны. У асімілятараў літасці не было і няма. Нагадаю вядомы факт: больш палавіны дэлегатаў Устаноўчага з'езду, юбілей якога мы святкуем, к канцу 1938 года былі рэпрэсаваныя; адных расстралялі, другіх саслалі на катаргу. За што? За тое, што былі шчырымі патрыётамі роднага слова. Толькі за тое! Іншай віны ні ў кога з іх не было!

Дарагія сябры! Зычу ўсім вам натхнёнай плённай працы і багатых творчых набыткаў! Зычу мужнасці ў нашым вялікім змаганні за беларускую Беларусь!

Прыняты ў Саюз пісьменнікаў 60 гадоў таму назад
Ніл Гілевіч»

Са святочнымі прамовамі выступілі кіраўніцы ЗБС «Бацькаўшчына» Алена Макоўская і Ніна Шыдлоўская, старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца, галоўны рэдактар газеты «Новы Час» Аляксей Кароль, старшыні абласных аддзяленняў СБП (Анатоль Бароўскі, Юрка Голуб, Настасся Лазебная, Іван Мельнічук, Мікола Яцкоў).

Павіншавалі Саюз беларускіх пісьменнікаў з юбілеем літаратары Лідзія Арабей, Уладзімір Арлоў, Раіса Баравікова, Лявон Баршчэўскі, Вольга Іпатава, Віктар Казько, Віктар Карамазаў, Адам Мальдзіс, Алена Масла ды іншыя.

В.Т.

Расійская рок-паэзія па-беларуску

У мінскім паб-клубе «Графіці» адбылася прэзентацыя ўнікальнага праекта — Анталогіі перакладаў расійскай рок-паэзіі, надрукаванай у 69-м нумары часопіса «Дзеяслоў».

Жадаючых паслухаць знакамітыя песні Андрэя Макарэвіча, Барыса Грэбеншчыкова, Юрыя Шаўчука, Віктара Цоя, Эдмунда Шклярскага на беларускай мове сабралася шмат. І хаця арыгінальныя тэксты прыхільнікі ведаюць на памяць, пераклады, прасякнутыя нацыянальным каларытам і выкананыя нашымі музыкамі, прыўнеслі новыя эмоцыі ў даўно завучаныя радкі.

Слухачы, «узброіўшыся» часопісамі з публікацыяй, шчыра падпявалі выканаўцам. З першых акордаў стала ясна, што песні па-беларуску пайшлі ў народ з вялікім поспехам.

Усяго ў анталогіі апублікаваныя тэксты 12 расійскіх выканаўцаў, якія былі пераствораны 13 перакладчыкамі.

Вечар быў распачаты песняй Віктара Цоя «Перамен!» у выкананні вядучага імпрэзы Анатоля Івашчанкі (ён пераклаў для анталогіі тэксты Барыса Грэбеншчыкова, Віктара Цоя, Аляксандра Башлачова, Канстанціна Кінчава).

Павітаў прысутных галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў», старшыня СБП Барыс Пятровіч:

— Мы вельмі радыя, што праект удаўся, і нават мяркуем, што ён будзе мець працяг. Спадзяемся, расійскія рок-н-рольшчыкі пагодзяцца праспяваць па-беларуску. Вядома, што ў Бярозе, на радзіме Алеся Разанава і Ніны Мацяш, Андрэй Макарэвіч адшукаў свае карані. А Юры Шаўчук часта бывае ў Ірыны Міхайлаўны Быкавай (удавы Васіля Быкава — аўт.). Ёсць кантакт і з Барысам Грэбеншчыковым.

Музыкант, пісьменнік Юры Несцярэнка, з першаснай ініцыятывы якога нарадзілася ідэя «дзеяслоўскай» рок-анталогіі, пераклаў і падрыхтаваў цэлую праграму з песняў Андрэя Макарэвіча, куды ўвайшлі кампазіцыі розных гадоў — ад 1970-х да 2000-х.

Паэт, старшыня Беларускага ПЭН-Цэнтра Андрэй Хадановіч выступіў у ролі барда і праспяваў некалькі перакладаў: песню «Арландына» Анры Валхонскага і Аляксея Хвасценкі.

Класічныя хіты Барыса Грэбеншчыкова прывабілі многіх перакладчыкаў і выканаўцаў — над ягонымі філасофскімі тэкстамі ламалі галаву, акрамя ўжо згаданага Анатоля Івашчанкі, — Марыя Мартысевіч, Аляксей Чарняўскі, Уладзімір Дрындрожык, Макс Шчур…

А версія песні «Ракенрол памёр» у перакладзе і выкананні Арцёма Сітнікава, як і астатнія залатыя хіты, праспяваныя ім, можна сказаць, стварылі новую, беларускую рэальнасць Грэбеншчыкова (настолькі гарманічна яны гучалі на нашай мове).

Раман Яраш і Віктар Сямашка далучыліся да пераасэнсавання творчасці БГ у больш свабодным, імправізацыйным музычным ключы, што асвяжылі традыцыйнае ўспрыняцце гурта «Акварыум».

Выступілі таксама Вольга Гронская, Фёдар ДАРАФЕЙ Жывалеўскі ды іншыя.

Пасля мінскага канцэрта «дзеяслоўцы» выправіліся ў тур па беларускіх гарадах (Магілёў, Маладэчна і Вілейка).

В.Т.

Паэт Ганцавіцкай зямлі

6 чэрвеня адзначыў 65-годдзе Аляксей Галаскок.

Чатырнаццаці гадоў ён пачаў спасцігаць існасць чалавечага зямнога жыцця, складанасць і пакручастасць лёсу людскога. Моцна задумвацца над праявамі чалавечага існавання і пераламлязь свае думы праз шчырае сялянскае сэрца, класці іх вершамі на паперу і дзяліцца паэтычным набыткам з людам беларускім.

Асабіста да мяне той набытак дайшоў два гады таму ў апошнім зборніку «Беларусь мая, родная, мілая». Шчыра шкадую, што не чытаў першага, які нават назваю сцвярджае: «У жыцці для мяне ўсё не проста».

Пасля азнаямлення падалося, што найбольш турбуе паэта, які жыве на блаславёнай Музаю Ганцавіцкай зямлі, няўмольны бег часу, хуткаплыннасць, нават імгненнасць грэшнага, з пункту гледжання нашай палішуцкай, сярмяжнай маралі, разбэрсанага «бытия».

Здаецца, і вокам не мігнулася, як праляцелі два гады ад таго снежня, калі абзэмкаватага складу з пяшчотаю валошкавага блакіту ўвачу дзядзька Галаскок падараваў дзеду Філатаву з двухгадовую ягонаю унучкаю Чкалёнкам два аўтографы з пажаданнямі «расці прыгожай і шчаслівай» унучцы і «тройчы здароўя» дзеду. Валерыя мая – па-дзедаваму Чкалёнак – расце прыгожанькай, а вось шчасця і здароўя дзеду Лявону шукаць трэба…

Так, чалавеча, усё няпроста ў жыцці для нас – усіх тых, хто за паэтам-берасцейцам Іванам Лагвіновічам «позна ўвечары за маркотаю рушыў у заснежаны свет» шукаць усё тое ж шчасце, збіраць яго па драбку ў свой паэтычны пляцак.

У нядаўнім мінулым старшы афіцэр-ракетчык, уганараваны дзевяццю ордэнамі і медалямі, «служка Айчыне, бацька салдатам», а сёння сейбіт-паэт з двума інфарктамі, ваявода ганцавіцкай паэтычнай харугвы Аляксей Галаскок збіраў, збірае, зрэдзь знаходзіць у кругаверці завей і віхур маразму дабрыню, ласку, шчырасць, цеплыню сэрцаў, чысціню душаў, неўміручасць нашых гумару і самаіроніі. Бо такая яна, «родная, мілая Беларусь», бо такія мы, беларусы: нас «крыжуюць з веку ў век новымі здзекамі», а мы «ношку няспынна нясем на плячах і спераду».

Аляксей ФІЛАТАЎ, bk-brest.by

ЛІПЕНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілеі сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

Ламан Пётр Аляксандравіч (нар. 11.07.1949)
Сачанка Барыс Пятровіч (нар. 17.07.1959)
Сідарук Ігар Фёдаравіч (нар. 23.07.1964)
Лаўшук Сцяпан Сцяпанавіч (нар. 28.07.1944)
Шаўлякова-Барзенка Ірына Леанідаўна (нар. 31.07.1974)

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

Зала паседжання XVI З'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў. Мінск, Палац мастацтваў, 2011 г.

Беларуская літаратура — жыве!

Самай сталай творчай арганізацыі Беларусі — Саюзу беларускіх пісьменнікаў — 80!

23 красавіка 1932 года выйшла пастанова ЦК ВКП (б) «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый». Пасля падрыхтоўчай працы ў чэрвені 1934 года адбыўся першы ўстаноўчы з'езд Сюза пісьменнікаў Савецкай Беларусі. Выбраныя на ім дэлегаты 18 жніўня «з радасцю і творчым уздымам», як паведамлялі тагачасныя газеты, удзельнічалі ў першым Усесаюзным з'ездзе пісьменнікаў СССР. Усіх мастакоў слова сабралася з адной шостай Зямлі паўтары тысячы. Усіх, акрамя знішчаных ці беспадстаўна асуджаных, акрамя — з беларусаў — Францішка Аляхновіча, Максіма Гарэцкага, Вацлава Ластоўскага, Язэпа Лёсіка, Уладзіміра Дубоўкі, Уладзіміра Жылкі, Язэпа Пушчы, Адама Бабарэкі, Андрэя Мрыя, Лукаша Калюгі і дзясяткаў іншых на сёння класікаў нацыянальнай літаратуры. А таму юбілеі творчай арганізацыі праходзяць і з адчуваннем горычы ды ўсведамленнем трагедыйнасці...

Але як з песні слова, так і з гісторыі былога — не выкінуць. Ды і як не ганарыцца тым, што да існавання гэтага Саюза пісьменнікаў спрычыняліся і спрычыняюцца сваёй дзейнасцю Купала і Колас, Чорны і Крапіва, Лынькоў і Броўка, Танк і Куляшоў, Панчанка і Макаёнак, Скрыган і Мележ, Быкаў і Шамякін, Брыль і Навуменка, Караткевіч і Адамовіч, Барадулін і Бураўкін, Гілевіч і Казько, Някляеў і Разанаў, дзясяткі іншых творцаў?

Лёс не быў літасцівым да пісьменніцкай сям'і Беларусі: з дзвюх тысячаў рэпрэсаваных бальшавіцкай уладай літаратараў Савецкага Саюза чацвёртая частка — беларускія творцы. Тых жа, хто ацалеў, паклікалі фанты Вялікай Айчыннай...

У перапынку VIII з'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў. Злева направа: В. Казько, А. Адамовіч, Я. Брыль, Д. Міцкевіч, М. Лужанін. Мінск, Палац прафсаюзаў, 1981 г.

Беларускія пісьменнікі ў гасцях у Якуба Коласа. Злева направа: І. Мележ, Д. Міцкевіч, К. Кірэенка, І. Шамякін, А. Бялевіч, А. Русецкі, М. Аўрамчык, Я. Колас, Я. Брыль, І. Грамовіч. Мінск, 1949 г.

Не была літасцівай да пісьменніцкай суполкі і дзяржава. Традыцыйна яна ставілася да творцаў і ў першую чаргу да іхніх саюзаў (як памножанай на сотні галасоў, вопытаў і розумаў сілы) з рэпрэсіўнай насцярогай.

Дзяржава з разлікам, дакладна, жорстка дабівала і дабівае творцаў. І — незалежны Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Хоць гісторыя Саюза пісьменнікаў — гэта найперш гісторыя нашай краіны з яе радаснымі і трагічнымі шляхамі. На пачатку ХХ стагоддзя да адраджэння беларускай нацыі і дзяржавы, да распрацоўкі беларускай літаратурнай мовы і яе граматыкі першымі спрычыніліся беларускія пісьменнікі. Яны стварылі першыя беларускія газеты і выдалі першыя беларускія буквары і чытанкі. Урэшце, гэта яны — беларускія пісьменнікі — распачалі нацыянальна-вызвольны рух на абшарах Расійскай Імперыі, гэта яны былі першымі палітыкамі і дзяржаўнікамі Беларусі, і гэта яны сталі першымі кіраўнікамі і Беларускай Народнай Рэспублікі (Вацлаў Ластоўскі), і Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (Цішка Гартны).

За дасягненні ў развіцці нацыянальнай культуры і папулярызацыю беларускай літаратуры Саюз пісьменнікаў мае шэраг дзяржаўных узнагарод, сярод якіх — ордэн Дружбы народаў і ордэн Леніна. Дзевятнаццаці сябрам Саюза пісьменнікаў было прысуджана званне народных паэтаў і пісьменнікаў. У яго шэрагах — народныя артысты, Героі Сацыялістычнай Працы, дзясяткі заслужаных дзеячаў культуры і навукі, лаўрэаты Дзяржаўных і замежных літаратурных прэмій, акадэмікі і член-карэспандэнты Нацыянальнай акадэміі навук, Надзвычайныя і Паўнамоцныя Паслы Рэспублікі Беларусь, дактары і кандыдаты навук.

Літаратура — дачка часу, час — яе бацька. Дочкі, як вядома, бываюць рахманымі, паслухмянымі, а бываюць і капрызлівымі, самастойнымі. Ды і характары бацькоў, не сакрэт, розныя. Аднак хацелі б ці не яны чагосьці іншага, літаратуры-дачцэ і часу-бацьку наканавана жыць разам, і вучыцца адно ў аднаго, і вучыць адно аднаго.

Практыка доўгіх дзесяцігоддзяў сацрэалізму засведчыла, што нават самы магутны ідэалагічны дыктат не можаператварыць усіх пісьменнікаў у калектыў бяздумных выканаўцаў ды «алілуйшчыкаў». І калі ў сярэдзіне 1980-х гадоў захісталіся падмуркі савецкай імперыі (партнаменклатура, ідэалагічныя і карна-сілавыя інстытуты), з улоння Саюза беларускіх пісьменнікаў з'явіліся Таварыства беларускай мовы, а таксама многія нацыянальныя грамадскія і палітычныя рухі ды партыі. Гэта Саюз пісьменнікаў першы ўзняў сцягі новага нацыянальнага адраджэння, на якіх была сімволіка Грунвальда, Ластоўскага, Багдановіча...

А сталася так таму, што літаратура і час — дзве роднасныя катэгорыі, якія вымяраюць і цэлыя эпохі, і асобныя жыцці. Не па гадах ці месяцах вымяраюцца чалавечыя дзеі ў гісторыі і ў вечнасці, а па вартасці зробленага, створанага. Беларуская літаратура выконвала і будзе выконваць найперш функцыю стваральную. Невыпадкова беларуская мова ў адзіны шэраг сабрала гэтыя словы: стваральны, творчасць, твор... Літаратура, роднае мастацкае слова павінна і ствараць, і аб'ядноўваць нацыю. А нацыя — ствараць літаратуру. Бо, у рэшце рэшт, па вялікім рахунку літаратура — гэта і нацыянальная слава, і нацыянальны клопат, і нацыянальная ідэя.

Кожная нацыянальная літаратура самадастатковая. Кожны народ мае такую літаратуру, якую заслужыў. І кожны народ мусіць жыць з літаратурай. Калі ён народ...

У даўнім супрацьве часу і лёсу важна быць актыўным і няскораным, апантаным і вартым памяці сваіх літаратурных першапачынальнікаў, важна вучыцца паважаць думку свайго калегі, імкнуцца знаходзіць агульнае, аб'ядноўвацца вакол галоўных мэтаў і задач. А яны ў Саюза беларускіх пісьменнікаў застаюцца нязменнымі: абарона творчых, прафесійных і сацыяльных правоў пісьменнікаў, адстойванне свабоды слова як першаснай перадумовы творчасці, клопат пра нацыянальную літаратурную спадчыну, развіццё і прапаганда беларускай літаратуры, абарона роднай мовы, умацаванне міжнародных літаратурных сувязяў, спрыянне перакладам твораў беларускіх пісьменнікаў...

Якраз гэтыя мэты і цэментуюць сённяшні Саюз беларускіх пісьменнікаў, яднаюць усіх 452-х яго сяброў — прадстаўнікоў розных мастацкіх светапоглядаў і пакаленняў. Творчая арганізацыя мусіць выконваць і функцыю своеасаблівага «міністэрства літаратуры»: прадстаўляць нацыянальную літаратуру ў Беларусі і па-за яе межамі; каардынаваць розныя літаратурна-мастацкія праграмы і мерапрыемствы, выступленні, прэзэнтацыі, творчыя сустрэчы; узгадоўваць творчую моладзь (у створанай два гады таму пры Саюзе Школе маладых літаратараў); папаўняць свае шэрагі — праз скрупулёзны адбор кандыдатаў на прыёмнай камісіі.

І надалей Саюз беларускіх пісьменнікаў працягвае захоўваць сваё добрае імя ды адстойваць тытул лідэра нацыянальнай інтэлігенцыі.

І стараецца зберагчы сваю годнасць — годнасць кожнага прафесійнага пісьменніка.

І просіць у Бога талентаў ды спрыяльнага лёсу.

І, безумоўна ж, сардэчна віншуе сваіх сяброў — паэтаў, празаікаў, крытыкаў, літаратуразнаўцаў, а таксама і ўсіх чытачоў Беларусі — з юбілеем.

Беларуская літаратура — жыве!

Галоўнае — праўда…

Васіль Быкаў, 1964 г. Фота Уладзіміра Крука

Гэтая гутарка з серыі «Рабочы стол пісьменніка» адбылася 50 гадоў таму. Гутарка празаіка Васіля Быкава перад самым зенітам ягонай творчай славы — і паэта, загадчыка літаддзела штотыднёвіка «Літаратура і Мастацтва» Анатоля Вярцінскага. Гутарка на той час ужо сяброў у творчасці і жыцці.

Трывалася і вернасць таго сяброўства засведчаць дзесяцігоддзі выпрабаванняў, а ў той няблізкі ўжо 1964 год, здавалася, «усё толькі пачыналася»: і пакутная іліяда з апублікаваннем ці не найгалоўнага і найзначнага твора Васіля Уладзіміравіча «Мёртвым не баліць», і развітанне з апошнімі ілюзіямі савецкай «справядлівасці», і гартаванне Яе Вялікасці Праўды ў беларускай літаратуры і беларускім жыцці.

Гартаванне Праўды, якое, на жаль, не закончылася і праз 50 гадоў пасля згаданай гутаркі, і праз 11 гадоў пасля смерці народнага пісьменніка…

Гродна, вуліца Кашавога, 28, кв. 20…

Гэта і ёсць адрас рабочага стала пісьменніка, адрас Васіля Быкава.

Аглядаю невялікі «рабочы» пакойчык Васіля Уладзіміравіча, ва ўсіх кутках якога — у шафе, на стэлажы, на паліцы — кнігі, часопісы (дарэчы, паліца цалкам адведзена пад ваенную літаратуру — як мастацкую, так і дакументальную, мемуарную). Ёсць тут і «рабочы стол пісьменніка» ў літаральным сэнсе гэтых слоў. На стале толькі што прысланая з рэдакцыі «Роман-газеты» карэктура: неўзабаве ўсесаюзны чытач атрымае тры аповесці В. Быкава — «Франтавая старонка», «Пастка» і «Альпійская балада». Тут жа яшчэ некалькі кніг. Гэта зарубежныя выданні твораў В. Быкава, у прыватнасці, яго «Трэцяя ракеты».

Я пачынаю нешта гаварыць пра сапраўдны поспех, пра славу. Але бачу, што Васіль Уладзіміравіч тут жа змаўкае, бянтэжыцца, адчуваю, што яму, з яго сціпласцю і абвостранай патрабавальнасцю, творчай і грамадзянскай, такія размовы не вельмі даспадобы, — і мяняю тэму, пытаюся пра новую аповесць.

— Пішу. Частка ўжо зроблена… Вось яна, — дастае Васіль Уладзіміравіч з шуфляды папку.

На першым лістку — план аповесці, накіданы дробным уборыстым почыркам. Асобныя тэзісы пранумараваны. На пытанне, ці ўся аповесць прадумана, вынашана, пісьменнік адказвае: «Уся».

— І назва ўжо ёсць?

— Ёсць. «Мёртвым не баліць» — так, відаць, будзе называцца, калі не ўзнікне штосьці іншае.

— Значыць, пра вайну?

— Так, пра вайну, — задумена паўтарае Васіль Уладзіміравіч. — Прытым на гэты раз рэч амаль аўтабіяграфічная… Паглядзі вось гэтую паперу.

Я чытаю. Гэта пісьмо з архіва Міністэрства абароны Саюза ССР. У ім, у прыватнасці, гаворыцца: «Адначасова паведамляю, што ў імянным спісе беззваротных страт 399-га стралковага палка за 1943–44 гг. значыцца: «Кам. стр. узвода л-т Быкаў Васіль Уладзіміравіч забіты 10.І.1944 г., пахаваны на цэнтральных магілках в. Вялікая Севярынка Кіравагградскай вобласці».

І ён расказвае, якім чынам трапіў у «забітыя», — як быў паранены каля ўкраінскай вёскі Вялікая Севярынка, як ішлі ў шпіталь з таварышам і адначасова вялі палоннага немца, як наткнуліся на нямецкія танкі…

— І вось гэта ўсё, уласна кажучы, і лягло ў аснову аповесці, будзе складаць яе сюжэтную канву. Спачатку мне нават хацелася напісаць усё так, як было ў жыцці. Але пачаў працаваць і адчуў патрэбу дзе-нідзе абагульняць, узбагаціць уласныя назіранні вымыслам.

Калі Васіль Уладзіміравіч знаёміў мяне са зместам аповесці, то звяртаў увагу на тое, як адзін з герояў аповесці, нямецкі салдат, мяняецца, мяняе свае паводзіны ў залежнасці ад абставін, ад ваеннай неабходнасці. Я здагадваюся, што недзе тут — ідэйная сутнасць твора.

— Так, недзе тут, — пацвярджае аўтар. — Мінулая вайна паказала, якім высокім і якім нізкім можа быць чалавек. Да якой велічы могуць узняцца адны і да якой нізкасці апусціцца другія. Побач з прыкладамі геранічнымі, прыкладамі, якія ўзвышаюць чалавечую сутнасць, вайна паказала ў той жа час з усёй наглядасцю, да чаго прыводзіць бяздумнае паслухмянства перад яе ўладай, яе логікай, да якой мізэрнай вартасці зводзіцца чалавечая асоба, калі дзейнічае ваўсю правіла: мэта — усё, сродкі — нішто.

Гутарка выходзіць за рамкі аповесці. Я прыгадваю, што сёйтой гаворыць часам пра «тэматычную аднастайнасць» Васіля Быкава, пра тое, што пісьменнік як быццам бы паўтарае сябе. Пытаюся, што ён сам адказаў бы на такія разважанні.

— Што б я адказаў?.. Матэрыял мінулай вайны, па-мойму, невычэрпны. Невычэрпны і вельмі павучальны. Вайна пацвердзіла не толькі жыццёвасць нашага ладу, але і выявіла, агаліла ўсё тое, што было народжана культам асобы. Словы вядомага звароту: «Браты і сёстры, сябры мае…» — упершыню за шмат гадоў паказалі банкруцтва чужой народу культаўскай ідэалогіі, палітыкі сляпога падаўлення і азначалі настойлівую патрэбу ў чалавечнасці, без якой немагчыма было выстаяць у бязлітаснай барацьбе. Таксама, як і без усведамлення сваёй нацыянальнай і дзяржаўнай годнасці.

Я вельмі шкадую, працягвае Быкаў, па нейкай унутранай асацыяцыі, што не маю асабістага вопыту ў партызанскай вайне, якая мне ўяўляецца найцікавейшым матэрыялам для сучаснага мастацтва. Не шмат якія нацыі могуць пахваліцца столькімі прыкладамі свабодалюбства і такога ўпартага супраціўлення ворагу, як беларусы. На жаль, мы вельмі не па-гаспадарску ставімся да здабыткаў сваёй гісторыі. Словам, мы — жывыя ўдзельнікі і сведкі — абавязаны захаваць для нашчадкаў, для чалавецтва наш горкі, наш гераічны і такі павучальны вопыт. Пакінуць яго на стагоддзі, каб людзі помнілі яго і не паўтарылі тое, што перажылі мы.

Мне ўспамінаецца адна з тых кароткіх, паспешлівых размоў, якія былі да гэтага з Васілём Быкавым. У час такой размовы адзін мой знаёмы загаварыў з ім пра майстэрства. Васіль Уладзіміравіч адказаў тады: «Не ведаю, ці майстар я. Не гэта — галоўнае. Галоўнае — сказаць праўду пра вайну».

— Гэта маё цвёрдае перакананне, — гаворыць цяпер Быкаў. — У дачыненні да праблем мінулай вайны літаратура павінна праявіць крыштальную праўдзівасць і шчырасць. Толькі праўдзівыя і толькі да канца асэнсаваныя сведчанні мінулай вайны могуць саслужыць чалавецтву патрэбную службу. Было б злачынствам і перад сучаснікам, і перад будучай гісторыяй пакінуць нашчадкам паўпраўду «культаўскіх» твораў, горшую за бессаромную хлусню, белетрысцкае «сачыніцельства» пабочных назіральнікаў і лакіроўшчыкаў. Абавязак кожнага сведкі і ўдзельніка мінулай вайны — гаварыць толькі праўду, якой бы горкай яна ні здалася, будучы пры гэтым бязлітасным у сваёй шчырасці. Іменна ў гэтым, як пісаў нядаўна Добрыца Чосіч, адзіны шлях служэння дабру, свабодзе, братэрству і чалавеку ў дачыненні да нашай нядаўняй гісторыі.

Цікавыя думкі выказвае Васіль Уладзіміравіч і пра майстэрства (я ўсё ж «справакаваў» яго на гэтую размову), пра мову сённяшняй прозы. І выказвае іх з той глыбокай перакананасцю, якая сведчыць аб роздуме над уласным вопытам, аб нястомнай унутранай працы.

— Відавочна, што мова, стыль лепшых твораў нашай прозы, у прыватнасці, твораў аб вайне, імкнуцца да лапідарнасці, эканомнасці, натуральнай прастаты. Ды гэта і зразумела. Бо адна справа, калі гутарка ідзе пра рэчы банальныя, звычайныя, а зусім другая — калі пішаш пра нешта самае істотнае, пра рэчы, поўныя драматызму, калі гутарка ідзе аб жыцці і смерці. Тут важна перш за ўсё захаваць меру, мастацкі такт.

Калі ў творы паўстае чалавек са сваім жывым і непаўторным «я», і калі ён сам пачынае гаварыць «пра час і сябе», то адсюль вынікае непасрэднасць яго мовы, яе арганічнасць.

Часам разважаюць так, як быццам бы праблема ў тым, каб знайсці сакавітае народнае, часам нават дыялектнае слоўца і ўкласці яго ў вусны героя. А праблема сёння для нас у іншым. Вось як мне паказваць свайго камбата? Якой мовай яго надзяляць? Народнай мовай, мовай нашай вёскі? Але ў арміі такой мовай не гаварылі, тым больш афіцэры. Браць за ўзор нейкую нівеліраваную мову? Таксама нельга. Вось і шукаеш патрэбны эквівалент, такі моўны сплаў, каб герой гаварыў па-беларуску і каб у той жа час яго мова не была ні псеўданароднай, ні «статутнай». Я разумею, што калі гутарка ідзе пра вёску, паказваюцца людзі вёскі, то тут пісьменнік можа браць від вясковы моўны пласт, чэрпаць з яго і сваю мову, і моўныя характарыстыкі. Але калі маеш справу з героямі іншага плана — прыходзіцца ісці па іншым шляху.

Відавочна ж, што ідзе працэс урбанізацыі літаратуры. І калі нам слепа трымацца па-ранейшаму за мову нашай вёскі (прытым не сённяшняй, а ўчарашняй), мы будзем многа траціць. Ну ўзяць, да прыкладу, раман Івана Шамякіна «Сэрца на далоні». Як бы выглядалі, скажам, там такія героі, як Славік, Маша, Яраш, калі б яны загаварылі раптам мовай далёкай палескай вёскі? Вобраз, вядома, разбурэўся б ад такой неадпаведнасці.

Увогуле, як мне здаецца, сёння з беларускай літаратурнай мовай адбываецца тое, што было з рускай літаратурнай мовай XIX стагоддзя. Асімілюючы розныя стылі і пласты, яна, з аднаго боку, пазбаўляецца ад стылізацыі пад мову народную, з другога — ад кніжнасці і літаратуршчыны і імкнецца да натуральнасці і непасрэднасці гутарковай мовы. Не заўважыць гэтае нельга, як і нельга ігнараваць у нашай пісьменніцкай практыцы…

Запісаў Анатоль Вярцінскі

[1964]

З новай кнігі «У віры быцця»

Усё пра тое ж — пра самае набалелае

Ніл ГІЛЕВІЧ

У любой літаратуры свету сур'ёзныя, сапраўды таленавітыя пісьменнікі — не блазнавалі ў творчасці. Міхась Зарэцкі ў двццаць восем напісаў раман «Крывічы», Кузьма Чорны ў дваццаць сем — раман «Сёстры». Які сур'ёзны падыход да творчасці, якія задачы перад сабою ставілі! Ніякага блазенства! Ад блазенства — крок да цынізму. Ісціна адвечная як свет: пачынайце з таго, як вы трымаецеся ў сваім асяроддзі і глядзіцё на сваё прызванне.

Грамадзянская мужнасць, прынцыповасць, шчырасць, звышпатрабавальнасць да сябе, самаахвярнасць у працы, вернасць запаветам вялікіх настаўнікаў. Чаму пра ўсё гэта трэба гаварыць маладым пісьменнікам, зрабіць праграмай ідэйна-эстэтычнага і маральнага выхавання іх? Таму што хітраванцы-прыстасаванцы і мітусліўцы-баязліўцы не ствараюць патрэбную людзям сур'ёзную літаратуру.

1983

З пэўнага часу на беларускім радыё і тэлебачанні музычна-песенныя праграмы ўзялі ў свае рукі забойцы культуры, не толькі нацыянальнай, а наогул культуры, забойцы ўсяго таго, што можа памагчы чалавеку заставацца чалавекам. Запанавала суцэльная дурнота, нясцерпная безгустоўшчына, шабаш ведзьмаў, агідная какафонія, прымітыўныя практыкаванні ў музычна-паэтычнай творчасці, вульгарнае дрыганожаства, «мастацкая» прадукцыя людзей, якія ніколі не слухалі вялікай, геніяльнай класічнай музыкі, не выхоўвалі сябе, свой эстэтычны густ на геніяльных народных мелодыях і паэзіі...

1988

Колькі разоў браў слова, каб унушыць дэпутатам, што трэба даць дзяржаўны прастор беларускай мове. Пакуль не аб'яднае ўвесь Вярхоўны Савет нацыянальная беларуская ідэя — ідэя Адраджэння з вялікай літары — нічога не будзе. Іншай ідэі няма! Ні нацыяналізм, ні капіталізм — ніштo нас, беларусаў, не ўратуе. А ўратуе толькі ідэя нацыянальнага адраджэння, усведамленне, што мы — самі, самі павінны сцвердзіць сябе ў свеце.

1990

Літаратура сведчыць, як марудна, але ўпэўнена ў грамадстве наступаюць перамены, як абуджаецца тое, што нібыта было канчаткова забіта — нацыянальная і гістарычная самасвядомасць беларусаў. Дык вось — не канчаткова. Былі, жылі і тварылі яе носьбіты і ў самы цяжкі час. Былі і навукоўцы (гісторыкі, філолагі, філосафы, краязнаўцы), і літаратары (паэты, празаікі, драматургі), і асветнікі (настаўнікі, бібліятэкары, культработнікі). Дзякуючы іх вытрымцы — ацалелі і ажываем.

1993

За доўгія стагоддзі нашы мілыя суседзі з Захаду і Усходу дасягнулі выніку: амаль да астатку вытравілі ў нас нацыянальную самасвядомасць, давялі амаль да поўнай страты нацыянальнай самабытнасці і пачуцця нацыянальнай годнасці. Адсюль — і нездаровы лад жыцця. А што шанаваць? Чым даражыць? Хто я? Рускі? — Не! Паляк? — Не! Беларус? — А які я беларус? Што ўва мне беларускае? Дык хто я?

— Ну, яно сабе! Давай вып'ем!

— Давай! Пасля разбяромся!..

1999

Журналістка з дэмакратычнай газеты пытае ў вялікім інтэрв'ю свядомага дзеяча мастацтва: «Як вы цягнеце ў пасцель сваіх натуршчыц — па згодзе ці гвалтам?»

Замест таго, каб спытаць (дэмакратка ж): «Што вы думаеце пра паглынанне Беларусі Расіяй?»

Не, гэта яе не цікавіць. Ёй абыякава, што палітычныя гангстэры дабіваюць спрэс усё беларускае, што яшчэ не дабіта. Дабіваюць з дапамогай вядомых вучоных, дзеячаў мастацтва, тэатра. І бяздарных літаратараў. І запраданцаў-журналістаў. Усіх, хто бачыць, з чаго сёння можна смачна карміцца, і ўпусціць гэту магчымасць, гэта карыта — не хочуць.

1999

Яны, сённяшнія рашучыя, размашыстыя крытыкі, ганячы і бэсцячы літаратуру папярэдніх дзесяціголдзяў (60-х–80-х гадоў), заяўляюць, што змагаюцца з пэўнай ідэалогіяй. Гэта — не так, гэта — ашуканства, у лепшым выпадку — самаабман, бо на справе гэта — неразумнае беларускае самаедства, замах і ўдар па каранях народнасці, духоўнасці, маральнасці нашай паэзіі, нашай беларускай эстэтычнай думкі.

Канец 1990-х.

Каб табе адзін раман ці аповесць пра сучаснасць, у якіх у цэнтры ўвагі была б Нацыянальная ідэя! (як у «Крывічах» Міхася Зарэцкага). Каб табе адзін твор (раман, аповесць) пра тое, як у сённяшняй Беларусі здзекуюцца з беларуса, з яго мовы, з яго кнігі, з яго нацыянальнай культуры, з яго беларускага менталітэту! Дзе кнігі пра наша жахлівае звыродства? Каб прачыталі і, як у люстэрку, убачылі сябе? Няма такіх кніг, няма! Дык як жа будзе адбывацца нацыянальнае самаўсведамленне народа?

2000

Тыя, што сёння ў актыўнай апазіцыі, у свой час не зразумелі, што адбылося — якая бяда звалілася на Беларусь. І толькі праз 5–6 гадоў «дайшло», і яны ўзяліся змагацца. Чаму не дайшло раней? Што перашкодзіла? Слабасць нацыянальнага пачатку ў іх уласнай самасвядомасці. Недаацэнка гэтага моманту — тыповага для «геаграфічных» беларусаў усіх пасляваенных пакаленняў. Былі грамадзянамі «Страны Советов», а не Беларусі. «Читайте, завидуйте» і г.д. Вось і не надавалі значэння таму, што павінна быць галоўным у кожным дзеячы нацыянальнай дзяржавы.

2000

Тыя беларускія дзеячы, што пачыналі ажыццяўляць ідэю нацыянальнага адраджэння (1917–1918), былі народнымі інтэлігентамі, г.зн. людзьмі еўрапейскай адукацыі і культуры — і людзьмі народнага выхавання, народнага сумлення, народнай маралі. Яны не маглі дзейнічаць грубай сілай... У той жа час Мяснікоў, Ландэр і іншыя бальшавікі ў Беларусі стаялі на пазіцыях антысялянскіх, антынацыянальных і кіраваліся жалезнай воляй, былі асабліва непрымірымыя да беларускіх рэвалюцыянераў, бо «даеш сусветную сацыялістычную рэвалюцыю!», «к чорту нацыянальныя дзяржавы!»

2001

Замежныя беларусісты, якія займаюцца мастацкім перакладам, напэўна заўважылі, адчулі, як нашмат лягчэй стала перакладаць найноўшыя творы беларускай прозы: непатрэбны і слоўнікі, досыць ведаць 2–3 тысячы беларускіх слоў. А перакладчыкам Гарэцкага, Чорнага, Калюгі, Пташнікава не хопіць ніякіх, нават самых поўных акадэмічных слоўнікаў. Хіба што дыялектычныя дапамогуць. Вось такія змены адбываюцца ў мове нашай мастацкай літаратуры. Багацеем!

2001

Яднанне славян — рэч выдатная, але пры ўмове, што яно сапраўды брацкае, раўнапраўнае. А для гэтага трэба, па першае, паднясцца над рэлігійнымі вераваннямі, якіх аж некалькі: праваслаўе, каталіцызм, пратэстанцтва, мусульманства... А гэта — наўрад ці рэальна.

Па-другое, трэба, каб Расія перастала пашыраць імперскую шавіністычную экспансію. Каб не хітравала. Бо ніколі брацкай згоды, а значыць і яднання славян не будзе. Яднанне за кошт гібелі Беларусі? А наступная ахвяра — хто?

2001

У душах людзей нарастае пачуццё пратэсту — з пачуцця сораму і крыўды. Заўчора сорам адчувалі адзінкі, учора — сотні, сёння — тысячы. Заўтра будзе яшчэ больш. Абавязкова! Бо не можа такога быць, каб у 10-мільённай нацыі ў наш час — падкрэсліваю: у наш час! — панаваў духоўна-маральны заняпад. Каб у грамадстве не абуджалася, не нарастала сіла, якая выбухне і скрыша гэтае аледзяненне. Паглядзіце адно, колькі ў нас мастакоў і якія сярод іх прызнаныя ў свеце таленты!

2002

Кожны дзень безліч разоў чую па радыё, па тэле, чытаю ў газетах: на шчасце, адзіны народ, які быў сілком разарваны ў 1991-м, цяпер зноў уз'ядноўваецца; зноў мы збіраемся ў адно цэлае; зноў народ будзе адзіны... Так і гавораць, і пішуць. Народ будзе адзіны — рускі.

Адзіны? Рускі?

Дык а дзе дзеўся беларускі народ?

2002

Ах, вялікія дзяды, чаму вы не пайшлі за Янам Чачотам? Чаму не прыслухаліся, як ён называў і нашу зямлю і нашу мову? Чаму не адчулі пагрозу — небяспеку ў накінутым царыцай найменні? Пайшлі б усе за Чачотам — і ўсё было б, як мае быць! Крывія! Крывічы! Крывіцкая! І ніякай Русі — ні белай, ні чырвонай!

2002

Кожны інтэлігент любой нацыі перш за ўсё і лепш за ўсё ведае культуру (гісторыю, мову, мастацтва, літаратуру) сваёй нацыі, і гэта натуральна. А ў нас — адзінкі такіх... Затое — колькі вырачэнцаў-перараджэнцаў!.. А было ж калісь: кожны беларускі селянін і гараджанін ведалі Сваё (быт, веру, звычаі, абрады, песні, увесь фальклор наогул) і даражылі, і ганарыліся... ведалі зямлю, прыроду (дрэвы, травы, птушак), асаблівасці клімату, народныя прыкметы і павер'і... Чужое — дабаўлялася, але не выцясняла, не замяняла сваё, роднае.

2003

Усе нашы заклікі захоўваць, даражыць, цікавіцца нацыянальнай культурай будуць давацца мала плёну — датуль, пакуль не пачнем гэта ўнушаць дзецям ад калыскі, ад дзіцячых садкоў, з першых дзён у школе.

2003

«Сёння беларускі літаратар павінен еўрапеізіравацца...»

А што гэта значыць — еўрапеізіравацца? Павысіць інтэлектуальны, духоўны ўзровень? Пераймаць «адтуль» прыёмы пісьма? (Напрыклад, пісаць вершы без знакаў прыпынку?) Пазбаўляцца нацыянальнага аблічча? (Пісаць — як на эсперанта: без водару роднай зямлі, гісторыі, духу?)

Дык вось: у Беларусі ў пачатку XX ст. самымі еўрапеізіраванымі былі М. Багдановіч, М. Гарэцкі... Пісалі на ўзроўні тагачаснай еўрапейскай літаратуры. Але былі і ярка-нацыянальнымі.

2004

Калі сёння і трэба чым абурацца, дык гэта тым, што ўсё яшчэ зусім мала прыкладаецца намаганняў, каб людзі хутчэй і лягчэй авалодвалі беларускай мовай (хоць збольшага для пачатку: навучыцца чытаць, разумець, карыстацца пасіўна).

Пазарэз патрэбны двухмоўныя слоўнікі — асабліва кішэнныя фарматаў. Хто, якое выдавецтва пахваліцца, што такія слоўнікі стаяць у плане і ў самы бліжэйшы час выйдуць накладам у 300–500 тысяч асобнікаў, каб нават у кожнай прадуктовай краме, у касе, як талоны на праезд, прадаваліся?

2004

Стаць членам Іспанскай Акадэміі — найвялікшы гонар для кожнага іспанскага пісьменніка. Так і ва ўсіх краінах Еўропы. Калі пісьменнік акадэмік — значыць, ён належыць да ліку самых лепшых, самых таленавітых і ўплывовых. Так павінна было быць і ў нас. Але... У нас у акадэмікі не так выбіралі, як назначалі, і глядзелі не толькі на мастацкую вартасць творчасці, але і на беззаганныя паводзіны і на пасаду. У пасляваенны час акадэмікамі былі М. Лынькоў, К. Крапіва, П. Глебка, П. Броўка, М. Танк, І. Шамякін... Ну, добра. Таленавітыя, вядомыя, нават папулярныя. А А. Куляшоў? А І. Мележ? А П. Панчанка? А Я. Брыль? А В. Быкаў? Чаму іх не выбралі ці не назначылі? Хіба — менш таленавітыя? Не заслугоўвалі?

Так, у вачах правадыроў — не заслугоўвалі.

2004

Што рабілася дзясяткі гадоў у душах беларусаў, найперш — у душах беларускай інтэлігенцыі? І што ў іх назбіралася, накапілася, напрарастала! Колькі сумненняў і расчараванняў, колькі крыўды і знявер'я, пакут і болю!

Сёння пад пытаннем не той ці іншы мастацкі стыль, жанр, пошук, эксперымент — пад пытаннем сам сэнс існавання нашай літаратуры.

2005

За апошнія 15 гадоў я прачытаў у расійскім друку мноства публікацый пра нацыянальнае адраджэнне Балгарыі (другая палавіна XIX ст.). Вядома ж, у рэчышчы ідэі славянскага брацтва. А пра нацыянальнае адраджэнне Беларусі (канец XX ст.) не прачытаў нічога. Няма! Каб хоць адна брашурка! Каб хоць адзін артыкул! Хаб хоць адна нататка! Каб хоць адзін абзац! Каб хоць два-тры слоўцы ў падтрымку! Маўляў — вітаем! Зычым поспехаў! Жыві і адраджайся, Беларусь, краіна братоў нашых!

Можа, прачытаю ў наступныя 15 гадоў?..

2006

Прыемнае пачуццё развітання (Штосьці накшталт рэпартажа)

Вінцэсь МУДРОЎ

Сонца выблытваецца з кудзелі пралётных аблачын, ласкавай пяшчотай кранае арку з надпісам «Колхозный рынок», і я запавольваю крок. Нос мой казыча густы пах шашлыкоў, смажанай рыбы і яшчэ нейкага экзатычнага пахнідла, і пакуль я прыкідваю — кардамон гэта ці кайенскі ладан — атрымліваю штурхяля ў патыліцу.

— Сашко, обэрэжно! — гукаюць мне ў спіну, і даводзіцца адступіць убок.

Міма, стомлена дыхаючы, шыбуе мужчына, цягнучы на карку няўстойлівую піраміду мяхоў, пазначаных гуталінавай водцені надпісам: «Istanbul».

— Дывысь куды йдэш! — прамаўляе нізенькая кабета ў квяцістай хустцы; яна дыбае следам за мужчынам і цягне ў руках вялізныя сумкі. — Вусны мае крывеліць усмешка: кабета надта падобна на маці Веркі Сярдзючкі.

...Апошнім часам надта рэдка бываю на базарах. Не люблю гамэрні і людской мітусні. Але вось вырашыў падараваць унуку саколку з выяваю Чэ Гевары, завітаў на базар, і ногі — сам не ведаю чаму — панеслі мяне на «блышыны рынак». Намётавы гарадок прыбіў яго да самага мура, і тутэйшыя «блыхі» гэтай ранняй парой акурат раскладваюць свой немудрагелісты тавар. Хто раскладвае на газеціне, хто на скрыні з-пад бананаў, а хто на фанерыне, пакладзенай між двума хісткімі ўслонамі.

Сівабароды дзядок з ордэнскімі планкамі на штрыфлі пажаванага пінжака ставіць на фанерыну патэфон, накручвае корбу.

— А паслухаць што-небудзь можна? — пытаюся прадаўца.

Заўсёднік «блышынага рынка» праціпае мяне ацэначным позіркам, спрабуючы, відаць, вызначыць сур'ёзнасць маіх пакупніцкіх намераў, падхоплівае з ладнага стосу кружэлак самую верхнюю, з надпісам «Апрелевский завод» на чырвонай налепцы.

— Хорошо идут дела-а у колхозного села-а, — прарываецца скрозь шыпенне бразгатлівы голас Клаўдзіі Іванаўны Шульжэнка.

Песня да болю знаёмая. У дзяцінстве, на святы, маці заўсёды ставіла гэтую кружэлку і, падпёршы далонню шчаку, з прытоеным сумам глядзела ў вакно. Як потым даведаўся, яе падаравалі афіцэры — бацькавы таварышы па службе, — калі прыйшлі абмываць мае народзіны. Даўно няма бацькоў, даўно памёрлі афіцэры, што бразгалі малянкоўскімі шклянкамі, падымаючы тост за нованароджанага, а песня жыве, ляціць над гандлёвымі намётамі, паведамляючы здзіўленаму свету пра шчаслівае жыццё ў савецкім калгасе.

— І што, бяруць? — пытаюся, мацаючы пальцам «лейбл» на нутраным баку патэфоннага века: «Ленинградская артель «Нева»».

— Бяруць... у асноўным іншаземцы. — Дзядок хоча яшчэ нешта сказаць, ды тут мне на плячук нехта навальваецца і з інтанацыяй лёгкага спалоху выдыхае:

— А «Марш энтузіястаў» ёсць?

Пытаецца дама сталага веку ў капялюшыку, упрыгожаным капронавымі кветкамі. Капялюшык па-пірацку збіты набакір. Прадавец нахіляецца, перабірае кружэлкі ў ашмоцці падзёртых капэртаў, і я адыходжу.

Поруч з дзядком расклаў тавар аднаногі інвалід. Тут і парцалянавы Пушкін-ліцэіст з адбітай нагой, і старая, ці не трафейная яшчэ золінгенаўская брытва, і тузін аблупленых багетавых асадаў.

— Вазьміце, нядорага аддам, — інвалід ці то жартам, ці то ўсур'ёз прапануе мне пакарабачаны трамбон. — Фірмы «Эдвардс»... сын калісьці граў, — дадае інвалід ужо апалым голасам, і я разумею, што той хоча проста пагаманіць з жывым чалавекам, распавесці пра сына, якога, відаць, ужо няма на гэтым свеце.

Слухаць шчымлівыя гісторыі няма часу, таму я з вінаватай усмешкай трасу галавой і хуценька, ступаючы ў лад з шапялявым «Маршам энтузіястаў», рушу ўздоўж гандлёвых радоў.

«Ты што, ужо на трамбоне?» — прамаўляю бязгучнымі вуснамі пачутую ў далёкім юнацтве фразу. Так казалі знаёмцы, што вучыліся ў музвучэльні: пасля таго, як хтосьці з навучэнцаў завальваў іспыты на фано ці скрыпцы, іх пераводзілі ў клас трамбона.

Народу на базары яшчэ няшмат. Сям-там стаяць рэдкія купкі людзей і толькі ля шапіка з шыльдай «Семена» таўчэцца невялікі натоўп.

— Летась пасадзіла Ямелю, дык ніводнага пустацвету, — весела сакоча мажная цётка. — Пойдзеш на ляху, зірнеш пад ліст — і ніводнага пустацвету: і агурок, і агурок... — цётухна перахоплівае мой дапытлівы позірк, выпроствае спіну, падбірае пукаты жывот і ўжо без ранейшага энтузіязма паўтарае: — И агурэтс, и агурэтс, и агурэтс...

Ля аднаго з намётаў сустракаю «знаёмых», з якімі сутыкнуўся ля ўваходу. «Сярдзючкіна мама» са страшнай хуткасцю выкідвае з сумкі вязанкі ваўняных шкарпэтак, а Сашко гэтак жа хутка раскладвае іх на прылаўку.

— Бэрыць шкарпэткы! — прамаўляе, не гледзячы ў мой бок, кабета, і тут жа, з капрызінкай у голасе, пачынае некага лаяць: — Ох, підлюга донэцька... ох, пустыв по свиту...

Гляджу на Сашка, торгаю падбароддзем, маўляў, на каго гэта так, і Сашко, злавесна прашаптаўшы: — Та помовчы ты... — ужо па-расійску тлумачыць: — Януковича кроит, кого же ещё...

— Шкарпэткі самі вяжаце? — падае голас пакупніца з пукатымі, фаянсава-блакітнага колеру вачыма.

— Самы, — адгукаецца хахлушка.

— А з якой воўны?

— Вярблюджая, — тлумачыць Сашко, і пакупніца з робленым здзіўленнем перапытвае: — З вярблюджай? А вярблюдаў у сябе на дворы пасвіце?.. Прывязуць мэтлахаў з Турцыі, і за сваё выдаюць, — шукаючы падтрымкі, пакупніца глядзіць у мой бок, «сярдзючкіна мама» ўдыхае паветра, каб годна адказаць вірлавокай нахабніцы, ды Сашко пападжальна ляпае далонямі па сцёгнах.

— З кожнай стрэчнай заводзіцца, — незадаволена сіпіць Сашко, — нас і так ужо бандэраўцамі называюць.

— А як вы з такімі сумкамі праз мяжу праязджаеце? — летась я ездзіў ва Львоў і бачыў, як мытнікі ссаджвалі з цягніка «тарбэшнікаў».

— Ды якая мяжа. Мы ж тут жывем, у Беларусі. Донька наша з беларусам пабраўшыся. Вось і прыехалі. У нас жа там жыцця зусім няма.

Суседзі «ўкраінскіх эмігрантаў» прадаюць пуховыя хусткі. Дзве пенсійнага веку гандляркі сядзяць на нізенькіх услонах, і звонку бачны толькі іхныя галовы. Пенсіянеркі лузаюць семкі, напаўголаса перамаўляюцца.

— Ці дзержыш ты парасёнка? — пытаецца адна з іх, наставіўшы на суразмоўніцу радасна ўсхваляваны твар.

— Анягож, — з такой жа гатовай радасцю адказвае суразмоўніца: — У мяне ж трое ўнукаў на шыі.

— Во як — гадуй сыноў, тады ўнукаў. Рабі і рабі на іх, а яны і ў твой бок не глядзяць.

Прыканцы гандлёвага шыхта ўзбіваюся на сівога дзядзьку майго веку, перад якім пяэстым дыванком раскладзены кніжкі: Брэдберы, Саймак, Шэклі... Вока адразу выхоплівае чаргу вывцвілых бела-чырвоных вокладак: «Бібліятэка сучаснай фантастыкі». Выдавалася яна ў сярэдзіне шасцідзясятых гадоў, і мой бацька меў шчасце на яе падпісацца. Першы том з «Туманнасцю Андрамеды» Яфрэмава, памятаецца, прачытаў, але без натхнення. Другі том, з аповесцямі Абэ Коба, так і не адолеў. А вось што прачытаў з натхненнем, а потым перачытваў, дык гэта апавяданне «Анірафільм» з пятага тома. Дзіва што! Аўтар, італіец Ліна Алдані, апавядаў пра тое, што цяпер называюць парнухай. Нібыта ў далёкай будучыні варта будзе нацубіць на галаў апарат з мініяцюрным кінапраектарам, і ты вомігам апынешся ў жаночых абдымках. Апавяданне тое займела і грамадскі розгалас. У часопісе «Здароўе», які выпісвала маці, змясцілі абураны ліст чытачкі. Я нават назву таго ліста запомніў: «Ці патрэбны дзецям такія «кветкі»». Чытачка кляла выдавецтва «Маладая гвардыя», якое разбэшчвае савецкую моладзь падобнымі кнігамі, і патрабавала прыбраць з бібліятэкаў усю гэтую амаральшчыну.

Кнігар уздымае на мяне дапытлівыя вочы, але я адмоўна ківаю галавой.

— Не любіце фантастыкі? Дыктат рэальнасці над уяўленнем?

Дзіўлюся такому мудрагелістаму вызначэнню сваіх чытацкіх тэндэнцый, хапаюся за лабешнік, спрабуючы намацаць там згаданы дыктат, а потым, ачуўшыся, бяру ў рукі адну з кніг. «Я — робат» Айзек Азімаў. Выданне 1964 года.

— Даволі рэдкі асобнік. Першае выданне Азімава ў Саюзе. Я, ведаеце, фантастыку з дзесяці гадоў збіраю.

Гартаю старонкі і лезу, у плане змагання з дыктатам рэальнасці, у кішэнь па грошы.

— Наш зямляк, — з ухвалай у голасе прамаўляе кнігар, заходзячыся ад кашлю. — Збіральнік фантастыкі, падобна, шмат паліць.

— Нібыта са Смаленшчыны, — адказваю, адлічваючы патрэбную суму.

— Дзе нарадзіўся Айзек — гэта яшчэ трэба высветліць, — суразмоўнік піхае кніжку ў поліэтыленавую торбу. — Я вось на амерыканскі сайт залез, паглядзець — што яны пішуць пра месца нараджэння Азімава. Чытаю: «Мястэчка Пятровічы, Гомельская губерня, БССР». Але ж, выбачайце, у год нараджэння пісьменніка Гомельская губерня была ў складзе Расійскай Федэрацыі. А вось Вялікая савецкая энцыклапедыя падае месца нараджэння больш хітра: мястэчка Пятровічы, БССР.

Суразмоўнік прамаўляе ўсё гэта хуткагаворкай, я стаю з напаўразяўленым ротам, чакаючы, калі між шчыльных словаў узнікне зазор, і, не дачакаўшыся, перабіваю:

— Ды на Смаленшчыне ён нарадзіўся. Азімаў сам казаў пра гэта ў інтэрв'ю,

— Ды пачакайце, дойдзе чарга і да Смаленшчыны, — азываецца кнігар і зацята кашляе. — Карацей, якое б месца нараджэння ні згадвалі, абавязкова фігуруе Бээсэсэр. А чаму? А таму, што на дакументах, якія бацькі ўзялі з сабой у Амерыку, стаяла бээсэсэраўская пячатка. Паколькі на момант з'яўлення Айзека на свет Бээсэсэр складалі некалькі паветаў Мінскай губерні, дык менавіта на гэтай тэрыторыі і трэба шукаць тое месца. Але яго і шукаць не трэба: гэта вёска Пятровічы Смалявіцкага раёна.

— А скуль тады ўзялася Смаленшчына? — пытаюся з вясёлай панікай у голасе.

— Адказваю. Сям'я эміграваў ў Амерыку, калі дзіцяню было тры гады?

У адказ на запытальную інтанацыю няўпэўнена ківаю галавой:

— Ну, тры...

— А пра месца свайго нараджэння хлопец ад каго пачуў? Вядома ж, ад бацькоў. Размаўлялі ў сям'і выключна на ідыш, таму й лёгка было зблытаць Смалявіччыну са Смаленшчынай.

Рукаюся з заўзятарам навуковай фантастыкі і адыходжу, прыціскаючы да грудзей нечаканы набытак — раман нашага земляка. А потым яшчэ пару разоў азіраюся. Кнігар сядзіць, панурыўшы галаў, і ў сэрцы маім нараджаецца панылая туга. Нібыта сам сябе ўбачыў аднекуль збоку. Я ж таксама ўсё жыццё збіраў кніжкі, адбіраючы ад сям'і апошнія капейкі. Цяпер яны, нікому не патрэбныя, гнію ць на лецішчы.

Народу ля намётаў з трыкатажам тым часам набралося як завязаць. Спехам перабіраю прапанаваныя ўзоры. На адным разгоністы надпіс «Вперёд, Россия!», на другім трафарэтны партрэт нейкага мурына, што на трэцім — нават не ўглядзеў, бо літаральна перад маім носам, бессаромна задзёршы спадніцу, нейкая маладзіца нацягвае на клубы канарэечнай афарбоўкі ласіны.

У мяне ўзнікае палкае жаданне вырвацца з гэтай сумятні ды татўханіны, а смутныя абрыўкі думак зліваюцца ў геніяльную фразу: «Самае прыемнае, што адчуваеш на базары, гэта пачуццё развітання з ім». І ўсё ж такі, каб зразумець ідэалы народа, яго штодзённыя турботы, яго думкі і надзеі, яго вартасці і недахопы, а таксама каб даведацца — дзе насамрэч нарадзіўся ўсясветна вядомы фантаст, не трэба чытаць газеты і глядзець тэлебачанне. Трэба проста пайсці на бліжэйшы базар.

Чужыя гарады

Сяржук СЫС

***

Чужыя гарады раскусваеш паволі,
Праточваешся ціха за глянцавы фасад,
Звужаючы кругі, шукаючы паролі
Да вулак і дамоў, да плошчаў і прысад.

Чужыя гарады — яны і ёсць чужыя.
Аднак жа, надарэцца, —
вяртаюцца зрэдчас
У восеньскія сны, халодныя, глухія,
І з неадольнай сілай праглынаюць нас.

Цішыня

Яшчэ не закружыўся ў дзікім карагодзе
Світальны Менск, і позірк заўважае:
Над Залатою Горкай сонейка ўзыходзіць,
Таму і Горка, мусіць, залатая.

Яшчэ пра волю сняць у нетрах «Валадаркі»
І вязні і, магчыма, вертухаі,
А над Траецкім чайкі горад будзяць сваркай.
Прыходзіць дзень, і цішыня ўмірае...

***

Адхінаю далонь
ад парэнчаў метро
не адчуўшы цяпла
тысяч дотыкаў рук
што былі да мяне...

Востраў слёз

В.
Купілі ў «Траецкім» піва
па плошчы «Крыніцы» звычайнай,
пасля кароткае паўзы —
гарэлкі, каб піць усур'ёз...
Бязладна крычалі чайкі,
крычалі і мы пра вершы
і слёзы гублялі ў ядловец
на менскім востраве Слёз

***

Блукаю сярод
чужых гарадоў
іх прыгажосці
халоднай
не бачу,
дарэмна шукаю туман
над разлівай
дзяцінства...

***

Тры шчарбатыя прыступкі
Ля ўваходу ў «хрушчоўку»
Безліч зведалі падэшваў,
Процьму вытрымалі ног.
Хто адкажа: не ці доўга
Тут маім абцасам шчоўкаць?
Дык няхай жывуць прыступкі
Крайняй кропкаю дарог.

***

Хутка тут,
між абрыдлых
дамоў гарадскіх,
паўзадушаных ціскам
бязлітасных вуліц,
з-пад асфальту ўзаўецца
зямля на дыбкі,
і надзеяй мяне,
і пяшчотай атуліць.

Менск

Звонам ратуша зноў нагадала пра час
Падымацца і, вусны апёкшы гарбатай,
Выпаўзаць, каб пакорліва легчы пад прас
Шэраговага дня, закаванага ў латы.

Менск світальны, увесь у пялюшках начы,
Прыме суха ў сваё ненажэрнае ўлонне,
Ды садзьме мяне,
пёркай птушынай памчыць
У такое ж пустое бяздарнае «сёння».

Станцыя метро «Няміга»

Соннае цела
трапляе ў глыбіні
падземнага Стыксу,
плынню сярод менчукоў
праплывае
і крохкаю крыгай
я пачуваюся тут, дзе
самотныя ўсхліпы
замураванай
навечна ў бетон
нескаронай Нямігі...

Вільня

«Скрадзены рай Беларусі» –
Позірк схапіў на паперцы.
Раптам у Вільні прачнуся...
Выбягу ў рай, каб... памерці.

У горадзе, дзе...

У горадзе, дзе на дамах і засовы, і краты,
Тубыльцамі лічаць сябе павукі ды хімеры.
У горадзе, дзе не жадаюць смяяцца дзяўчаты,
Калі баяць сумныя казкі для іх кавалеры.

У горадзе, дзе давялося аднойчы мне ночыць,
А досвіткам вулкамі спехам
сыходзіць нервова,
Пры гэтым з трывогай
глядзець у сустрэчныя вочы,
Хапаючы ротам туман і губляючы словы.

У горадзе, дзе не сустрэнешся
з мужным рэйтарам,
А ззаду нажа між рабрын
атрымаць верагодна...
Адгэтуль хіба што
мой цень застанецца бульварам,
Збягаю адсюль назаўжды
да зямлі першароднай.

2011

***

Апошняе піва сезона
У брудным сырым павільёне
Такое ж цягуча-стылае,
Як сум непраходны мой.

За Шапэна!

Я пабачыў — не памёр!
Бо ў кішэні — дуля.
Важны крочу, як бабёр,
А са мною Юля.

У Парыжы — дваццаць тры,
Чорныя таксісты...
Вось і Нотр Дам дэ Пары,
Бабілон турыстаў.

На Манмартр, было, узлез,
Лузнуў келіх віскі...
А цяпер — на Пер-Лашэз,
Хоць і шлях няблізкі...

Цішыня, спакой і тлен
Агарнулі Юлю...
Юль, глядзі, а вось — Шапэн!
Памянём дзядулю?

Даставай хутчэй «Шато»,
Сыр і пластыкоўкі...
Сядзем тут, сярод кустоў,
Бо без іх нялоўка.

Фрэдэрык, давай за нас!
Заўтра мы дахаты.
Налівай, яшчэ не час
Для Другой санаты...

Выбар

На левы бок — святая Магдалена,
на правы спакушае Кафедральны...
Гуляючы па Менску задуменна
я крочу ў бар: лагічна і банальна.

Беласток

У гарадох блукаў далёкіх,
Губляўся ў скопішчах людзей,
І толькі ў ціхім Беластоку,
Так, так, у ціхім Беластоку,
Найбольш утульна і мілей.

Да Заменгофа вольным крокам
Прайсці па Ліпавай наўсцяж...
Бо толькі ў шчырым Беластоку,
Так, так, у шчырым Беластоку
Яшчэ застаўся подых наш.

А як злятаюцца аблокі
На мадэрновы Рох сьвяты!
Ды ўсё таму, што ў Беластоку,
Так, так, у светлым Беластоку
Пабачыш Боскія сляды.

Яшчэ не раз усцешаць вока
Пляц і Браніцкага Версаль,
Пакуль спачну, — не ў Беластоку,
Так, так, спачну не ў Беластоку,
А ў Беларусії, на жаль...

Гусі над Берлінам

Зняў Берлін аснежаны парык,
Абмывае дождж дамоў чупрыны,
І раптоўна ў мутным небе крык
Пакідае доўгі клін гусіны.
На радзіме цені топчуць снег,
Ледзяшы трымаюцца франтонаў,
А па Шпрэе прэ вясна ў разбег,
Шчэміцца праз дзверы ды балконы.
Каля кірхі крокусы крычаць:
«Перамога! Hende Hoh, марозы!»
Недзе гусі стомлена ляцяць,
Важныя, нібыта бамбавозы.
Пралятуць праз сэрца і імжу
І Берлін ахутаюць туманам...
Як я гэтым крыкам даражу,
У тумане зніклым караванам.

Стамбул

Паўстаў Стамбул мурлатым раем...
Пераканаўся сам: і сапраўды
На Галатасараі загараюць
Нібыта беі важныя — каты.

Гляджу не на мячэты ганарыста,
Нішто больш не цікавіць, акрамя
Як шчэміцца апасліва турысты
Сярод лянівых млявых турчамяў.

Смаленск

Як выпраўляюся ў паход —
заўжды, па-джэнтэльменску,
сваю экспансію на Ўсход
спыняю на Смаленску.

Ля сценаў велічных крамля
палохаю смалянаў:
«Віват, крывіцкая зямля,
Край кніжніка Рамана!»

Даруйце гэтакі імпэт, –
Хаця чаго дзівіцца!
Не таямніца, не сакрэт:
«Смаленск — мая сталіца».

Тут мой Дняпро і сем халмоў,
Царква на Гарадзянцы...
Вось тут бы жыць, ды час дамоў,
Экспансія — без шанцаў.

Камп'ютарны путанчык

Стася НАРКЕВІЧ

У апошні час Марусі чагосьці не хапала: то добрага настрою, то вялікіх грошай, то цікавых сустрэч. Але самага галоўнага, у чым адчувала дэфіцыт, дык гэта ў цеплыні і шчырасці свайго мужа. Асабліва пасля таго, як камп'ютар набылі і паставілі яго на самым відным месцы. Сядзіць мужанёк ля яго дапазна, як малое дзіця. У розныя гульні ўсё рэжацца, а то баявыя баталіі на маніторы разгортвае. Калі перамагае, ад задавальнення аж нагамі грукоча па падлозе ды пішчыць, быццам парасё ў плоце. А бывае і ночку прыхопіць, каб настраляцца ўдоваль. А да Марускі — ні на сантыметр. Жанчына нават забылася, як гучаць такія чароўныя словы — накшталт «любая», «даражэнькая», «мая адзіная», ад якіх калісьці дрыжыкі па целе насіліся, не гаворачы ўжо пра абдымкі і найсаладзейшыя пацалункі. Дакранецца, бывала, да вуснаў — як мядком памажа. Асалода! Яна тады гатова горы перавярнуць — процьму работы перарабіць і раніцу пачаць з прыгатавання кавы. Прынясе ў ложак і заглядзіцца, як Міхаська адсёрбвае пітво кахання. Потым абед шыкоўны прыгатуе, у пакоі прыбярэ, бялізну памые, у краму збегае і піва купіць свайму любаму. А ён рады-радзёшаняк. За такую ласку на руках насіў сваю жонку. А тут быццам падмянілі мужыка. Чужым стаў і халодным.

«Ці не захварэў», — падумала жанчына і стала назіраць за сваім суджаным. Доўга моўчкі прыглядалася да чалавека і, у рэшце рэшт, не вытрымала — вырашыла за абедам спытаць, што ж яго так турбуе. І толькі адкрыла рот, каб вымавіць падрыхтаваную прамову, як Міхась апярэдзіў яе.

— Муся, нам патрэбна раз'ехацца на нейкі час і адпачыць адзін ад аднаго, — зірнуўшы ў бок, прагаварыў ён і змоўк. Глынуў гарбаты і прадоўжыў, — у розныя пакоі.

Спярша Маруся прыняла яго словы як неабчэсаны жарт, але калі вечарам з агульнага шырокага ложку ён забраў сваю падушку і коўдру ды перанёс у залу, занепакоілася.

— Што стала з ім? Няўжо ж камп'ютар усю мужчынскую сілачку высмактаў і яму сорамна прызнацца? — пыталася ў сябе жанчына. — Вунь колькі ўсялякіх лекаў цяпер — толькі ўжывай. Хіба ж дапамагчы, што зрабіць, каб наш мядовы месяц цягнуўся да апошняга ўздыху?

Думала Маруся, думала — але, нічога так і не змагла прыдумаць, акрамя таго, што гэтым горам рашыла падзяліцца з прыяцельскай Люськай, суседкай. Практычнай і ўсёзнаўцай у мужчынскіх справах і пытаннях. А вопыт у Люські быў на самай справе велізарны. Разоў з пяць заручальныя пярсцёнкі на свой кволенькі пальчык надзявала, але ні адзін з іх так і не падышоў, як і хлопцы, што іх набывалі. І засталася жанчына са сваёй шэрай коткай Пантэрай у сваёй аднапакаёўцы і вечнымі думкамі, як выйсці замуж.

Неяк надвячоркам, як толькі Міхась прыладкаваўся да камп'ютара, Маруська са слязьмі на вачах пазваніла ў дзверы суседкі. І, як тая адчыніла іх, загаласіла амаль на парозе.

— Люсечка, даражэнькая, парай, што рабіць. Міхася як падмянілі. Яму камп'ютар стаў даражэйшым, чым я. Глядзіць на мяне — і не бачыць. А калі я пачынаю з ім гаворку — быццам не чуе, а то можа і вушы заткнуць сваімі крывымі пальцамі. Нават сваю пасцель перанёс у залу. Што з ім, не ведаю...

— Мо і камп'ютар вінаваты. Але мне здаецца, ён у цябе хворы. Клімакс у яго. І, што страшнае, гэты нядуг цягнецца доўга-доўга і робіць мужчын непрыгодным для розных уцех. Быў у мяне адзін з такім дыягназам. Цяпер ведаеш, чаму я яго прагнала з хаты? Так што набярыся цярпення і мужнасці. Міхася ўсё роўна маладым не зробіць. А вось твая постаць, на якую нават маладыя хлопцы зазіраюцца, чорныя, як вугалле, вочы, так хочуць ласкі — і менавіта цяпер! Бо ў твае сорак з хвосцікам ты падобная на мядовы спелы наліў — дакранешся, а ён рассыпаўся. Спяшайся, пакуль зусім не пераспела. Гады вунь як лятуць, пасівееш хутка, а жаночага шчасця так і не пакаштуеш. Лепш займіся пошукамі дбайнага і прыгожага, але свабоднага мужчыны.

— Люся, ты часам з глузду не з'ехала? Якімі яшчэ пошукамі? Каго?! — перапытала Маруся. — Навошта мне гэта? Я лепш кам'ютар выкіну.

— Паўтараю: для тых, хто хоча паспець у апошні вагон. Мужчыны. І не кажы, што табе ён не патрэбен і што ты імі ўжо не цікавішся.

— Навошта? — гыркнула Маруся. — Без іх абыдуся.

— Можа, на нейкі час, — не ўнімалася Люська. — Ты хоць сябра для душы, калі для цела не хочаш, знайдзі. Завядзі віртуальныя шуры-муры. Ніхто ж не пранюхае, а я буду маўчаць, што магіла. Сядзь да таго ж разлучніка-камп'ютара, якім яго ты лічыш: зайдзі на сайт «Знаёмствы», ствары адрас электроннай пошты ды пакінь пра сябе прыкладна такія звесткі: прывабная, даўганогая, з двумя вышэйшымі адукацыямі, з банкаўскім валютным рахункам, з машынамі. Не важна, што адна пральная, а другая швейная (хто даведаецца?), для цёплых і шчырых зносін, пакуль у павуціне, а там як карта ляжа.

— Люся, зірні на мяне ўважліва. Вось малайчына. Я ж у тым камп'ютары разбіраюся, быццам парасё ў апельсінах. Можа, ты гэтую задачку за мяне сама вырашыш? Мне не падняць камп'ютарны пласт, ой, не падняць. А як працаваць з гэтай разумніцай-машынай? Неяк сорамна і цябе, і сына прасіць, тым больш, што ён у другім горадзе жыве, — пачырванеўшы да вушэй, ціха прамовіла Маруська.

— Дапамагу, хоць мне і няма калі. Зірні, колькі паведамленняў прыйшло. І мне на іх трэба адказаць, — сказала Люся і запрасіла Марусю падсесці да жалезнай свахі.

— А зараз я «Знаёмствы» адкрыю... Ну, як табе мужчыны? Пішуць, што вольныя, але мне здаецца, у кожнага з іх ёсць сям'я, і, думаю, нядрэнная. А выходзяць «папаляваць« на «павуціне» проста так, каб заняць час ды нам, жанчынам, галаву задурыць.

Маруся зірнула на фотаздымкі шматлікіх Люсіных пратэндэнтаў у жаніхі і абыякава зазначыла:

— Мужчыны як мужчыны. З галовамі, некаторыя з хітрай усмешкай. А што там за душой — цемра, хмызняк непралазны.

— Хто яго ведае. Давай лепш павыбіраем малайцоў, — не ўнімалася Люська і бліжэй падсунулася да манітора. Навяла курсор на адзін фотаздымак і пракаменціравала: — Вось гэты, Бора. Нічога. Толькі нос сіні, выпівоха, відаць. Бач, вочы звузіліся. Пэўна ж фатаграфаваўся, калі кроплі бадзёрасці прыняў, — заключыла жанчына і клікнула другую старонку пекных донжуанаў.

— Маруська, — раптам крыкнула Люся. — Бачыш?! З вусікамі, з залысінкамі, думаю, гарачы яздок. Пад твой тэмперамент. Ямачкі ў шчоках. І не стары. Пясок не сыпецца яшчэ, чуе мая душа і бачаць вочы. Але каго ён мне напамінае, каго? — пыталася Люся не то ў сябе, не то ў сяброўкі, не то ў разумнай машыны. Зняла акуляры і амаль тварам улезла ў экран.

— Ну і каго ж ён напамінае табе, гэты дрыгун, і як яго завуць? — здзекліва перапытала Маруся.

— А ты не ўмееш чытаць? Міхасём, як і твайго. Ой, дык гэта ж і ёсць ён... Трымай мяне, звалюся са стула зараз. Відаць, ужо якая-небудзь жанчына спляла сетку з прыгожых слоў і заманіла твайго мужа ў яе... Цяпер зразумела, чаму ён такі. Закахаўся. Тут хвароба ні пры чым, гэта факт. Відаць, захоча круціць з якой-небудзь раман. Шкада, што не магу ўзламаць яго пароль і даведацца, з кім ён вядзе перапіску. Тут хакер сапраўдны патрэбен. Ды дзе яго ўзяць? Ноч на носе. Але што-небудзь прыдумаем.

— Не можа быць. Ён толькі ў гульні гуляе, сама бачыла. А тут.... — са злосцю сказала Маруся і, быццам п'яўка, прыліпла да камп'ютарнага акна. — Ды і непадобны ён, –заключыла.

— Божа, што ты кажаш? Можа, маленькі здымак? — І Люська павялічыла фатаграфію. — А цяпер, мая даражэнькая, пачытаем, што ён пра сябе піша, якія разумныя словы накідаў, быццам ікрынак. Павялічыць шрыфт?

І не чакаючы дазволу, Люся ўмомант зрабіла літары ў памер вераб'я.

— Што ён там пляце? — спытала Маруся, зірнуўшы чамусьці не на тэкст, а на сваю выратавальніцу.

— Піша, што дужа пунктуальны.

— Ё-ё-ён... пунктуальны. Во пачвара, во злыдзень! Яго ж не дачакацца ля крамы... — зашыпела жанчына. А яшчэ што?

— А яшчэ хоча зносін віртуальных. Але пакуль не пабачыць здымак, слова не выцісне на клавіятуры і мышкай не варухне. Згодзен і на сустрэчу, але не на доўгую. Хвілін на сорак, каб не надакучыць адразу. Хваліцца, што дужа разумее жанчын. Разбіраецца ў стылі напісанага і па почырку можа вызначыць, што за чалавек схаваны за той пісанінай. Бо ён, твой Міхась, псіхааналітык.

— Хто!? — не крыкнула, а прапішчала Маруська. — Ты ж ведаеш, як ён уздзейнічае на цэглу, якую на будоўлі цягае, што стары і аблезлы вол. Псіх ён, а не псіхааналітык. Для грамадства шкодны суб'ект. Такіх у бальніцу трэба лажыць. Што там далей?

— Свае даныя апісвае. Рост 190 см. Вага 95 кг.

— Колькі-колькі!? І чаму маленькія мужчыны так любяць падбавіць сабе дзясяткі тры сантыметраў. Рост у яго метр з капелюхом. Смарчок паганы, — выціскала з сябе не вельмі ласкавыя словы Маруся.

— Супакойся. Далей ён расказвае, што матэрыяльна моцны. Разведзены. Жыве асобна ад былой жонкі ў сучаснай кватэры. Ну і яшчэ, што любіць... Але гледзячы, які саставіў спіс, то любіць ён усё. Асабліва аўто, мастацтва і высокую моду. Гарэлкі не ўжывае.

— Не ўжывае!? Божухна, які бязгрэшнік. А як тады растлумачыць візіты ў выцвярэзнік аж два разы на месяцы — у дзень аванса і ў дзень палучкі, — не стрымалася Маруся і залпам, быццам асушыла стакан квасу, выдала самую страшную сямейную тайну.

— Што ты так расхадзілася? Лепш чытані. Бачыш, у твайго Міхася некалькі вышэйшых адукацый: незакончанае лётнае вучылішча, вышэйшае тэхнічнае, тры «верхнія» на базе вышэйшага, курсы масажа, курсы пашыву мужчынскай і жаночай вопраткі. Альпеніст, шафёр, гатуе смачна ежу і... волат у пасцелі... Які зайздросны кавалер! Што будзеш рабіць? — спытала Люся і адхінулася ад камп'ютара. — Відаць, жанчыны ўжо рвуць твайго Міхаську на шматкі, — і змоўкла. Пасядзела хвілін некалькі, прыжмурыўшы і без таго касыя вочы і прапанавала: — Паслухай, давай і мы напішам твайму Міхасю

Ну, як табе мужчыны? Пішуць, што вольныя, але мне здаецца, у кожнага з іх ёсць сям'я, і, думаю, нядрэнная. А выходзяць «папаляваць» на «павуціне» проста так, каб заняць час ды нам, жанчынам, галаву задурыць.

пасланне. Маўляў, мы сяброўкі. Даўно аўдавеўшыя. З кватэрамі, «без прычэпаў» (мужы — былыя фізікі-ядзершчыкі), займаемся мадэльным бізнэсам. Пяць гадоў як жывём за мяжой. Але за гэты час (работы поўны рот) так і не знайшлі сабе мужчын. Бо яны, замежныя ўхажоры-французы, сквапныя ды скупыя. Ніколі нават не пачастуюць кавай. Хочам пазнаёміцца бліжэй з былым суайчыннікам. І каго спадар Міхась выбярэ (бо ён спадабаўся абоім), тая і будзе весці далейшую перапіску. А калі яшчэ падыдзе па характары — выкліча да сябе ў Францыю ці прыедзе ў краіну белых бяроз для больш цесных зносін. Фотаздымкі прылепім да тэкстаў.

—Ты што — звар'яцела? Ён жа нас пазнае. Асабліва мяне. Тут хоць паранжу накінь на мае рудыя вочы — агонь высмаліць нутро яго. Ведаеш, як Міхась баіцца майго позірку, ніколі ў вочы не глядзіць.

— Няхай баіцца. Мы такімі сябе зробім прыгажунькамі, і не будзем на сябе падобныя, вось пабачыш. Не верыш? Прынясі сваю якую-небудзь фотакартачку. Зараз!

Ні слова не кажучы, Маруся пабегла па фотаздымак і ўжо праз некалькі хвілін працягнула яго Люсьцы.

— Сядай і глядзі. І вачам сваім павер. Праз некаторы час будзеш як артыстка.

І сапраўды, не прайшло і гадзіны, як Маруська ператварылася ў Магрэт, прывабную жанчыну, з кароценькімі валасамі-барашкам, як парык у Люські, з вялікімі сінімі вачыма і таліяй, як у Людмілы Гурчанкі.

— Падабаецца? — спытала Люся Марусю і, задаволеная сваёй працай, пагладзіла па грудзях.

— А тваё фота дзе? Мы ж дамовіліся ўдваіх ахмураваць майго Міхася, — пакрыўджаным голасам спытала Маруся Люсю.

— Адну хвілiначку. — І Люська адным націскам мышкі, якая чамусьці запішчэла на маленькім дыванчыку, паказала сябе: бландынку, з зялёнымі вачыма, пышнагрудую, але не дужа высокую.

— Падобная?

— Ой, ні за што б не здагадалася, — прызналася Маруся і зірнула на арыгінал, які сядзеў побач.

— А цяпер мы свае фоткі прымацуем адна да адной, захаваем як адзін здымак і кінем у павуціну, што кручок з чарвячком для рыбак. Можа, хто-небудзь клюне. Не выключаю, што гэта можа быць і Міхась.

— А калі ён нас не заўважыць?

— Не гаруй, заўважыць! Заклапочаныя асобы, як мужчыны, так і жанчыны, якія любяць поўзаць па гэтым сайце, адразу новенькіх заўважаюць. Тым больш, што мы будзем наступаць на яго балючыя мазолі, думаю, ты ведаеш, дзе яны знаходзяцца. Станем разжальваць, пісаць тое, што чалавеку даспадобы. Хто-хто, а я спадзяюся, за дваццаць гадоў, дзе яны знаходзяцца, ты ўсё ж вывучыла. Клюне, вось пабачыш!

З таго вечара і пачалося новае жыццё дзвюх пакрыўджаных лёсам жанчын. Маруська як убачыць, што Міхась блытаецца паміж камп'ютарных путанаў — мігам да Люські. І строчаць суседу пасланні. Безупынку. Дапісаліся ўжо да таго, што чалавек нават змяніўся: душ кожны дзень прымае, быццам упадабаная Магрэт, яна ж Маруська, законная яго жонка, можа праз камп'ютар унюхаць, якім мылам ён намыліў сваю холку ці якія шкарпэткі надзеў раніцою. Але галоўнае, што ў ім змянілася — дык гэта адносіны да гарэлкі. Ні кроплі, ні на глык. Сачыць за сабою пачаў. І на яе, Маруську, таксама неяк па-іншаму пазірае. Загадкава-загадкава. Аднойчы не вытрымаў і сказаў:

— Знаеш, жонка. Не крыўдуй. Маё пачуццё да цябе прайшло. Ты добрая жанчына. Але я пакахаў Магрэт, якая, шчыра прызнацца, нечым падобна да цябе, да той, якую я сустрэў у маладосці. Мой віртуальны раман цягнецца ўжо добрых месяцаў з сем. Калі ў мяне што-небудзь атрымаецца з жанчынай з Парыжа, мы з табою скасуем шлюб. Яна дызайнер. Хутка прыедзе на паказ высокай моды ў наш горад. Будзе старшынёй журы. Праз тыдзень. Я цябе вельмі прашу — знікні на дзень-другі. Хоць да сваёй Люські безгаловай...

— Міхасёк, як жа я рада за цябе! — ледзь стрымліваючы рогат, выгаварыла Маруська. — Зыду, зыду, мой родненькі. Толькі б табе добра было, толькі б утульненька і цёпленька, мой саколік. Я нават да Люські сёння перабяруся, каб не перашкаджаць. Табе ж трэба рамонт дарабіць, вымыць усё, грошы, якія ты назбіраў, патраціць: бялізну купіць, памяняць падштанікі на модныя трусялі і шмат чаго яшчэ. Замежныя кабеты багацце любяць ды чысціню. Ой, ледзь не забылася: халадзільнік забі рознымі прадуктамі. Твая курачка французская што любіць ужываць — каньяк ці марціні? А мо ты ёй сівухі ў бабы Ганькі купі? Учора гнала. Носам чула. Свежачок. — Давала апошнія парады Маруська, ужо звонячы ў Люськіну кватэру.

— Зараз, зараз, — пачулася...

— Пачакай. — Шчоўкнуў замок, і, душачыся ад смеху, Маруся забегла ў прыхожую.

— Ну што, дапісаліся? Што ты яму ўчора змарозіла? У горадзе паказ моды. Якой? У нашых кварталах нават швейнай майстэрні няма. А ён, прыдурак, купіўся. Ужо чакае прыгажуню Магрэт. Гатовы рэвалюцыю ў хаце зрабіць — толькі б спадабацца былой зямлячцы.

— Бачыш, якая моцная зброя — каханне. Не перашкаджай. Тыдзень яму хопіць, каб выправіць усе хібы ў кватэры. А ты, жывучы ў мяне, паназірай. Гэта ж так пекна, — усміхаючыся, каментавала Люська.

— А можа, калі ён навядзе марафет, напісаць, што я, ой, Магрэт, захварэла — і прадаўжаць глуміць яму мазгі і надалей праз інтэрнэт.

— Паглядзім. А цяпер спаць. З заўтрашняга дня пачнуцца цікавыя падзеі. — І жанчыны першы раз больш як за паўгода не ўключалі камп'ютар. Уляглiся ў пасцель і адразу заснулі. Думалі паспаць да гадзінаў дзесяці, але грукат, які стаяў на лесвічнай пляцоўцы (хоць і была субота), падняў іх на ногі. Усхапіліся з пасцелі і па чарзе прыліпілі да дзвярнога вока — і амаль аслупянелі. Міхась з групай сяброў-будаўнікоў валтузіліся ля кватэры, заносячы розныя будаўнічыя матэрыялы. Так пачынаўся вялікі рамонт. Першы капітальны за дваццаць гадоў іх сумеснага жыцця.

— Цудненька, — першай апрытомнела Люська. Праз дні тры-чатыры пойдзем вітаць Магрэт, — і залілася смехам, відаць, прыдумаўшы сцэну сустрэчы.

Амаль тыдзень жанчыны не вялі перапіску. Не ўключаў камп'ютар і Міхась — не было калі. Ён плённа і шчыра мяняў сваё гняздо. Праз сем дзён хрушчоўскую трохпакаёўку ператварыў у кватэру новай сучаснай планіроўкі, у якую ўклаў не малыя, назапашаныя гадамі, грошы. Да прыезда Магрэт заставаўся дзень, і Маруся з Люськай выйшлі на сувязь. Паведамленне, якое адрасавала Міхасю Магрэт, было кароткім:

«Любы! У тваім горадзе буду заўтра вечарам. Мяне не трэба сустракаць. Гэта зробяць арганізатары паказу. Не хвалюйся. На жаль, я не зусім здаровая. Прастыла. Не магу размаўляць, тэмпература хоць і не вельмі высокая, але мне няёмка нават сядзець ля камп'ютара. А яшчэ вельмі баліць горла і цяжкая галава. Баюся, што гэта сімптомы свінога грыпа. Як толькі ўладкуюся ў гасцініцы, патэлефаную на твой хатні, і думаю, калі не зваліць хвароба — праз некаторы час буду ля тваіх ног. Магрэт».

Міхась, доўга не думаючы, напісаў адказ:

«Я вельмі хвалююся за цябе і прашу, як бы ты сябе не адчувала, прыедзь. Буду вельмі чакаць. А мо я сам прывязу цябе з гатэля?»

«Не. Я сама... Да сустрэчы. Твая Магрэт».

— Ну, і што далей? — спытала Маруся.

— Раніца вечара мудрэй. Ці, як кажуць людзі, Бог дасць дзень, дасць і ежу. Давай лепш пойдзем на кухню і распрацуем план сустрэчы іншаземкі. — І яны пайшлі заварваць гарбату, а Міхась, прачытаўшы апошняе пасланне, задаволена пацягнуўся, быццам блудны стары, ні на што не годны, кот, паціраючы свой тлусты жывот-«мазоль», які падпіраў амаль бараду і не даваў нахіліцца, каб завязаць шнуркі на чаравіках — у чаканні заўтрашняга дня.

Дарэчы, чакалі новага дзянёчка і Маруся з Люськай. Здаецца, доўга не сядзелі, а калі зірнулі на ходзікі, якія цікалі над галовамі, было далёка за чатыры гадзіны раніцы. А як толькі жніўеньская ноч схавалася за далягляд і мастак-ранак на небе правёў светлыя фарбы, кабеты заснулі. Спалі амаль да абеду. Усхапіліся зноў ад бясконцага ляпання дзвярэй суседняй кватэры. Міхасёвай.

— Хопіць спаць, — буркнула Люська, — грыміравацца калі будзем?

— Бліжэй да вечара, — адказала Маруся і перавярнулася на другі бок.

Дзень прайшоў хутка. Міхась мо разоў з дваццаць то выходзіў, то заходзіў у кватэру. Апошні раз выводзіў аўчарку. Узнёслы, заклапочаны. А гадзін каля дзесяці да яго пазваніла мілая і абаяльная жанчына. У модных шортах, у кароценькім топіку, які не даходзіў да пупа, і велізарным выразам, які адкрываў усё багацце, што было схавана пад ім. Твар закрывалі вялікія акуляры. Яны ж і прытрымлівалі валоссе, што баранчыкам вілося на галаве. Чорнае, як смала. Яе рукі былі рудыя. Загар так і кідаўся ў вочы. Сумку госця трымала на плячы, а ў руках быў замежны пакет, куплены на барахолцы.

Міхась адчыніў дзверы, і ўсмешка, шчырая і ясная, асвяціла яго вочы, у якіх можна было прачытаць: мая багіня, маё каханне! Ён нават не звяртаў увагі на Люську, якая высунула галаву ў праём сваіх дзвярэй і пырскала смехам на ўсю пляцоўку.

— Тут жыве спадар Міхаіл? — з акцэнтам прагаварыла жанчына і працягнула руку. — Будзем знаёмымі. Я Магрэт.

— Праходзьце, праходзьце, — блытаючыся ў словах, мямліў Міхась. — Я вельмі задаволены. Можа, акуляры здыміце.

— О-о, нэ, нэ, — на ламанай расійскай прагаварыла жанчына. — У меня конюкцівіт. І, напэўна, грып. Я баюс заразіт Міхаіла. — І, штурхнуўшы чалавека, прайшла ў кватэру.

— Там сабака, Шарык. Баюся, каб ён вас не парваў, — крыкнуў ва ўсё горла гаспадар, успомніўшы пра свайго чатырохногага сябра, якога забыўся выправадзіць туды, дзе была і жонка.

— Вы не турбуйцеся. Мяне любяць усе сабакі на свеце, асабліва аўчаркі. — І рука Магрэт стала чухаць Шарыка за вухам. Міхась стаяў як укапаны.

— Мадам Магрэт! Вас за мяжой так завуць? — трошкі супакоіўшыся, прагаварыў чалавек. — З дарогі трэба падсілкавацца і выпіць. За знаёмства і сустрэчу. Вы ж не забыліся пра нашыя звычаі.

— О нэ, о нэ. Гэта застаецца на ўсё жыццё. Паверце.

І Міхась правёў госцю ў вялікі пакой.

Вячэра была адметнай. Крывячы язык, Магрэт расказвала байкі, а Міхась усміхаўся. Бывала, парагатваў, прыкрываючы рот сурвэткай. Каля стала круціўся Шарык і, схіліўшы галаву, пазіраў на жанчыну. Здавалася, што ён ёй усміхаецца. Калі было далёка за поўнач і Магрэт спазнілася ў атэль, Міхась тактоўна прапанаваў ёй застацца на ноч. На іх першую ноч.

— А я магу перапрануцца? Ванная дзе? — спытала госця і прамічком падалася да яе.

Міхась пабег за жанчынай. Адкрыў дзверы і паказаў, дзе што ляжыць, і выйшаў. Магрэт уключыла ваду і, перакрычваючы яе шум, сказала:

— Міхась, вы можаце лажыцца. Я доўга люблю песціцца ў вадзе. Прагрэюся — і да вас. Вы месца грэйце.

Прайшло досыць часу, а Магрэт усё мылася. Міхась ёрзаўся, ёрзаўся на новым дыванчыку, чакаючы жанчыну, заснуў. Яго выбілі з энергетычнай каляіны не толькі некалькі кілішкаў выпітай гарэлкі, якую ён даўно не ўжываў, але і тыднёвая мітусня: хваляванне і чаканне сваёй каханкі. Захроп так, што Магрэт аж спужалася.

— Пара і выходзіць, — прашаптала яна. Ціхенька адкрыла дзверы і прайшла да Міхася. Падлезла пад коўдру. Чалавек спаў, быццам пшаніцу прадаўшы...

А раніцою, калі да іх ложка падышоў Шарык і стаў лізаць рукі — то яго, то яе, — Міхась усхапіўся. Падскочыў і зірнуў спярша на часопісны столік, на якім ляжаў парык, акуляры, і толькі потым зірнуў на замежную госцю — і войкнуў. Моцна, злосна і працяжна, так, быццам ён прайграў самы адказны бой у жыцці...

Маруся ж спала соладка, падклаўшы пад галаву рукі, як дзяўчо. І ніякія гукі не маглі растрывожыць яе ўпругае цела, якое хацела ласкі і кахання.

Графіці

Валеры ДУБОЎСКІ

***

Мы пранікаем
у будучыню
праз унукаў, якія
прамаўляюць
нашай мовай.

***

На смочках тваіх
такі аптымізм.
Ты — спайманая ноч
у смелых абдымках
паўдня.

Графіці

Неўтаймаваная мроя
звыкласці
выходзіць праз вуглаватыя
крылатыя графіці.
Плойма спайманых,
спыненых светлаценяў:
сценапіс,
сцэнапіс,
снегапіс,
словапіс,
сэрцапіс.

***

Два небыцці
кальцуюць нашае жыццё —
да і пасля яго.

***

Трывожыўся без клопату,
нябога:
дзянёк адной спагадай
прывячае.
І вось яна —
пякучая трывога.
І вось яно —
зацятае маўчанне.

Гарчэюць палынова
небыліцы
і лёс па галаве
сцябае.
І сэрца ўжо
нічога не баіцца.
І любата нялюбая
любая.

Усюдная Кніга Быцця

Як памяць мая задрэмле
шчакой ля сунічнай кветкі
на ўгрэтым баку
муравейніка,

як спелы аціхне дождж
у прадчуванні дня
і бясконцасці паўтарэння,

як нехта пакліча некага
і нехта прыйдзе,
можа, і невідушчы, але
з адкрытай душой,

як аціхнуць людскія праклёны
пад гэтым небам,
дзе сонцу больш замінаюць
зусім не аблокі,
а цені нашых грахоў,

як зразумеюць маўклівых
тыя, хто ўмее крычаць
ад напругі пустэчы,

як сыйдуць апошнія
з самых апошніх
і пахіснуцца зоры,
і не ўзляціць пчала
прасветленым ранкам…

Будзе пісацца і далей
усюдная
Кніга Быцця.

Дзень одумам плыткі

Я думкі светлыя,
ў свет ідучы, выпасваў.
Клёк цешыў я
урочысты, няклятьі.
А з дзён мінулых
і з радзіннай хаты —
пясочку жменя,
як пясчынка часу.

Ды ўсё адно
дзень одумам плыткі.
Пад шыгаллём
не змізарнець, не згаснуць.
Які твой час —
у часе ты такі.
У жмені датрымай
хаця б пясчынку
часу.

***

Ты ўжо прывык
да жыцця?

Звычка,якая праходзіць.

Сляды

Барысу Пятровічу

Прыпамінак мінулага.
У ім жыве нават незбылое.

Ішоў ці яшчэ не крочыў —
паўсюль твае сляды.
Сапраўдныя і ўяўныя.

Варажба наступства,
дзе столькі прасторы
чаканню ўсяго,
што адбудзецца
і што не прыйдзе, але
стане ізноў
прамінулым.

Ва ўчорашнім ніколі.
У заўтрашнім калі.
У сённяшнім магчыма.

***

З прадсвету,
з прадвеку
і новымі вякамі,
чакана і нечакана
дзіцё нараджаецца
са сціснутымі кулачкамі.

Чалавек памірае
з разамкнёнымі рукамі.

***

Не было ніколі, нідзе
пуцявіны лёгкай
да рая.
Лёс дарогі кладзе —
чалавек
шляхі выбірае.

***

Непрымусны,
няз'езджаны,
стойкі
дзень.

Не ўпаду на траву.

Абрэжце
урэшце
пастронкі!
Усё адно
пастронкі парву.

Позна

Адпрэчыць зазімак душа,
Хоць на двары жыцця
Марозна.

Праведаць сябрука спяшаў
Марозам новым.

Позна!
Позна…

Ад далані чужой
Сваю ўгрэў,
Каб немаль да сваёй
Душы дапасці.
Жыццё — непрыхаваны грэх,
Калі няспраўджанае
Шчасце.

Пчала ляціць

Час змяншае прастору,
Але ж
Штодня размаўляеш
З далеччу.
Пчала ляціць, панікаючы.
Панікаючы,
Ты жывеш.

І жыццё —
чарговай папаскай —
Адорыць цябе здзіўленнем.
Паўдзён для яблыні
Яму ўскапаў —
Адвячоркам
Лісцем уценены.

Жыццё —
Найскладанейшы верш.
Да яго, як рыфму,
Падбіраеш ключы.
Далей ляціць пчала,
Панікаючы.
Далей,
Панікаючы, ты жывеш.

***

Пад'езд
дапівае прастору,
небяспечна
ліфтуе з вамі.
Цягне ўніз,
а вам трэба ўгору.
Ён вярхі
яднае з нізамі.

З вышыні,
трос нібы абарваўся,
праз суседзяў,
праз цемру ляціце.
Ці то вецер,
ці панк распісаўся:
на дзвярах —
пра любоў графіці.

Шэсце слова

Валянціна ОСІПАВА

Пра нясмеласць

1

Мне хочацца выбавіць жамчужыну
пяшчоты
З самай інтымнай глыбіні душы
І перадаць табе гэты далікатны дар.
Але дарэмна: губляюся пры сустрэчах.
І толькі на тэрыторыі мар
З лёгкасцю размаўляю з табой
пра розныя дробязі.
Адно і застаецца: крадком любавацца
табой,
Мой «сляпы» спадар.

2

Мне б прашаптаць табе словы пявучыя,
А не маўчаць пры сустрэчы.
Тонкасцям розным размовы навучана,
Слоўнік нядрэнны, дарэчы.
Не разумею, чаму гневу лава
Так адшліфоўвае сказы,
А ў момант, для сэрца самы адказны,
Робішся ціхай, няўклюднай, гаркавай.

Пра адданасць

1

Чакаюць гадзінамі, днямі, гадамі:
Хто — вяртання, а хто — прывітання,
Крыўду хаваючы і нараканне.
Ты пакідаеш — ці прыйдзеш назад?…
Пачынаю свяшчэнны абрад
ЧАКАННЯ.

2

Сэрцу вернаму добра вядома: пашану
Вельмі рэдка жыццё заручае з праўдай.
Бо чамусьці часцей за іншых
Адданым
Раняць душу атручанай дзідай здрады.

Пра кампраміс

Хацелася б ісці не згінаючыся,
Прытрымлівацца правілаў неба,
Але закон жыцця патрабуе
хіліцца да зямлі.
…Не нагадвай, што бура ломіць
стрункія дрэвы.

Пра мэтанакіраванасць

Лініі …
Лініі …
Лініі …
Шэрыя,
Жоўтыя,
Сінія …
У рознапінейнасці
Моры
Пастаў кропку адліку —
Здабудзеш
кропку
апоры.

Пра прызначэнне

Хто адкажа: якая рацыя
Выстаўляць на агульны агляд
Летуценні, пачуцці, роздумы?
Відаць, мала ў паэтаў розуму…
Што іх вабіць да праўды —
Слава?
Але ведаюць: слава — дым…
І які кошт жабрацкаму «брава»,
А тым больш, калі пасмяротнаму?..
Ды паэтаў — дзіўная справа! —
Не шануе, але гадуе
Свет стагоддзе кожнае спраўна.
Хто яны: маралі кляўрэты?
Ці прарокі?
Ці, можа, вар'яты,
Што з пагардай глядзяць на ганенні?
Дзівакі?
Кандыдаты ў геніі?
Немагчыма прыйсці да высновы…
Не шкадуе іх лёс,
Ды, на шчасце,
Не спыняецца шэсце Слова!
Няма іншага шляху паэтам,
Бо імкненне да зорнага свету
Прыцягненне зямное засціць.

Пра брыдкаслоўе

Як хітры Абрам ганарыцца блатам,
Так прастадушны Іван — мáтам…
Як прыкіпела да сэрца зараза!
Руку з усмешкай гатовы падаць мы
Глумліўцу, які пасля кожнай фразы
Ганьбіць ТВАЮ маці…

Пра сардэчнасць

Пра міласэрнасць гаворым
з пагардай, —
З гардыняй прыйшлі мы да поўнае згоды!
І сарамацімся звычайнай спагады,
Як даўняй сукенкі, што выйшла з моды.

Без Генадзя Бураўкіна...

8 ліпеня споўніцца 40 дзён, як у лепшы свет адышоў вядомы беларускі паэт, журналіст, дыпламат, грамадскі дзеяч, сябра Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў, Рады Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына», Рады беларускай інтэлігенцыі, сябра Беларускага ПЭН-цэнтра Генадзь Бураўкін.

Ужніўні яму споўнілася б 78 гадоў. Апошнія месяцы Генадзь Мікалаевіч змагаўся з анкалагічным захворваннем (памёр у сваёй менскай кватэры раніцай 30 траўня).

Генадзь Бураўкін нарадзіўся 28 верасня 1936 года ў вёсцы Шуляціна Расонскага раёна. На гады яго дзяцінства прыпаў страшны час нямецкай акупацыі.

Генадзь Бураўкін скончыў аддзяленне журналістыкі філфака БДУ (1959). Працаваў у часопісе «Камуніст Беларусі», у газеце «Літаратура і Мастацтва», быў карэспандэнтам «Праўды» па Беларусі. Паводле ягоных згадак, праца журналістам навучыла яго паважліва і адказна ставіцца да слова.

Калі Генадзь Мікалаевіч працаваў галоўным рэдактарам часопіса «Маладосць», то друкаваў творы Васіля Быкава і Уладзіміра Караткевіча, а таксама знакамітую кнігу Алеся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка «Я з вогненнай вёскі».

12 гадоў (1978–1990) быў старшынёй Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні і радыё БССР і прыклаў шмат высілкаў дзеля беларусізацыі эфіру.

У 1990-м Генадзь Бураўкін стаў першым прадстаўніком Рэспублікі Беларусь пры ААН. У Нью-Ёрку ён працаваў з 1990 па 1994 гг.

У 1994 годзе вярнуўся ў Беларусь, быў намеснікам міністра культуры і друку, а ў 1995–2001 гадах працаваў у часопісе «Вожык». У 2000 годзе быў сустаршынёй Усебеларускага з'езда за Незалежнасць, на якім быў прыняты Акт аб незалежнасці Беларусі. Некаторы час Генадзь Бураўкін узначальваў Таварыства беларускай мовы.

Вершы і песні на словы Генадзя Бураўкіна вядомыя, бадай, кожнаму беларусу. Наўрад ці знойдзецца той, хто не засынаў у дзяцінстве пад яго «Калыханку». Усяго ж цягам жыцця Генадзь Бураўкін напісаў больш за два дзясяткі паэтычных кніг. За адну з іх — зборнік «Варта вернасці», які выйшаў у 1978 годзе, — паэт быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй БССР імя Янкі Купалы.

Генадзь Бураўкін з тых, хто ствараў незалежную Беларусь. І мы верым, што яго слова і плён яго добрых справаў будуць жыць разам з намі, як і нашая светлая памяць пра яго.

Асірацелы двор

Колькі словаў пра старэйшага таварыша

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

Вельмі шкадую, смуткую невыказна, што страціў адну мажлівасць, адну перавагу ў параўнанні з калегамі-літаратарамі: бачыць Генадзя Бураўкіна, сустракаць дарагога і незабыўнага Генадзя Мікалаевіча ў сваім, а дакладней, у нашым двары.

Генадзь Бураўкін і Уладзімір Сіўчыкаў. 2008 г. Фота Антона Матолькі

Пашчасціла мне суседнічаць па двары — зялёным і даўжэзным, ад «Акадэмкнігі» і амаль што да Батанічнага сада, абмежаванага з бакоў галоўным сталічным праспектам і спортпляцоўкамі пры Палацы воднага спорту, — пятнаццаць гадоў. Гады тыя падаравалі нямала як планаваных, дамоўленых, так і нечаканых, выпадковых, але ад таго не менш прыемных і запамінальных сустрэчаў. Трэба было перадаць яму «друкапіс», карэктуру альбо кнігу — званіў на хатні гарадскі, а пазней і на мабільны тэлефон, Генадзь Мікалаевіч найчасцей бадзёра адгукаўся, нібыта радаваўся магчымасці прагуляцца: «Ну дык рухайся ў бок майго пад'езда, перастрэнемся!»

Падчас тых шпацыровак пра што толькі ні гаварылася: пра падзеі ў свеце і ў краіне, пра навіны ў грамадскім і літаратурным жыцці, пра кніжныя цікавосткі, пра адметныя газетныя і часопісныя публікацыі. І ўсё сведчыла пра тое, што заўсёды быў ён найперш патрыётам, беларусам, а толькі потым дзяржаўным дзеячам і партыйным функцыянерам.

Адгукаўся Генадзь Мікалаевіч і пра кніжкі, што выходзілі з лагатыпам майго выдавецтва, няраз вяртаўся да анталогіі вершаў і песняў пра каханне «Яна і Я», прэзентацыя якой з аншлагам прайшла ў тады яшчэ нашым Доме літаратара…

Хочацца верыць, што выправіўся паэт, дыпламат і дзяржаўны дзеяч у лепшы свет, дзе шануюць і любяць яго не менш, чым на любай Беларусі

Пасля выставы Millіennium 22 кастрычніка 2009 года. Фота Уладзіміра Сіўчыкава

Вельмі даражыў я ягонымі водгукамі пра мае кніжкі, нечаканымі ацэнкамі часам даўніх публікацый (як, да прыкладу, у альманахах «Дзень паэзіі» ці, наадварот, «свежых» выступаў у «Літаратурнай Беларусі»). Атрымаўшы слоўнік-даведнік «2000 белорусских 2000 русских идиом, фразеологизмов...» з дэдыкацыяй, ён нібыта з дакорам сказаў: «Ну вось, Валодзя, ты падараваў мне бяссонную ноч!»

Расказаў ён аднаго разу пра тое, як працаваў над кнігаю ўспамінаў пра свайго сябра і паплечніка Васіля Быкава. Гэта быў ці не адзіны выпадак, калі Генадзь Мікалаевіч паскардзіўся на складанасці і цяжкасці працы ўкладальніцкай, на тое, якая яна працаёмкая, а нярэдка і няўдзячная, на тое, колькі нерваў і сродкаў каштавала: адны толькі тэлефонныя званкі Чынгізу Айтматаву ў Брусэль або ліставанне з расійскімі калегамі чаго былі вартыя! (Хочацца верыць, што талакою адолеем, выдадзім кнігу эсэ і мемуараў і пра самога Генадзя Мікалаевіча.)

Дзякуючы суседству па двары меў я за гонар прымаць Генадзя Мікалаевіча ў сваім доме.

Але было і яшчэ адно суседства: лецішча ці, як любіў пра яго казаць паэт, лесішча (папраўдзе хавалася яно ў лясным гушчары настолькі, што, прынамсі, суседзяў не было ні відаць, ні чуваць) у яго было ў Крыжоўцы, а маё — непадалёк, у Зялёным, на знакамітай Лысай Гары. Асабліва помніцца адно з гасцяванняў у яго разам з Алесем Жуком, пасля якога не раз пашкадаваў, што не прыхапіў з сабою дыктафон. Гаворка атрымалася доўгаю і разняволенай, можа, праз тое, што ачуньваў Генадзь Мікалаевіч ад хваробы ці праз тое, што доўгі час быў на лецішчы на самоце.

А вось на бальнічным ложку пабачыў яго ў Чыжоўцы, у лякарні №10, дзе праведваў разам з Лявонам Баршчэўскім. Генадзь Мікалаевіч перанёс тады аперацыю на воку, але трымаўся вельмі мужна, хваліў прафесарку, загадчыцу афтальмалагічнага аддзялення, якая ўдала прааперыравала і хораша глядзела яго. Распытваў пра навіны, хоць меў і газеты, і радыёпрымач, як заўсёды, выяўляў сябе чалавекам цікаўным і зацікаўленым, крыху наракаў на журналістаў «жоўтай» газеты, якія павыдзіралі ягоныя выказванні з кантэксту, пастараліся падаць у скандальным ракурсе…

У роднае Жодзіна на сустрэчы з чытачамі ўдалося звазіць яго двойчы.

З Лявонам Баршчэўскім былі на імпрэзе ў адзінай у краіне жаночай (не разумею, чаму не завецца яна дзявочай!) гімназіі, дзе вядоўца прадставіла Генадзя Бураўкіна як Народнага паэта Беларусі, і аўдыторыя таго аніяк не аспрэчвала. Пасля таго выступу пабывалі на сядзібе ў славутага таксідэрміста і фотамайстра Генадзя Пузанкевіча, агледзелі ягоны «звярынец», сад і аранжарэю з мноствам экзотаў, ахвотна і ўсмешліва сфатаграфаваліся пры гіганцкім пудзіле бурага мядзведзя! І тады паэт засведчыў сябе як творца дапытлівага і дасведчанага.

А з Аляксеем Марачкіным выступалі ў мастацкай школцы, якую стварыў і ачольваў Аляксандар Сабалеўскі, а потым і ў гарадской бібліятэцы.

Тамтэйшыя бібліятэкаркі пахваліліся сваёй загадчыцы, калі яна выйшла з адпачынку, якіх пачэсных гасцей мелі на сустрэчы з чытачамі, а тая ўзняла гвалт: «Ды вы што! Гэта ж бэнээфаўцы, апазіцыянеры! Праз тое ім улады ні званняў, ні пасадаў не даюць!»…

Ахвотна наведваў паэт і мастакоўскія імпрэзы.

Хораша помняцца ягоныя мудрыя і дасціпныя словы на выставе ў гонар тысячагоддзя летапіснай Літвы «Millіennium» у Палацы мастацтва, дзе і Генадзь Бураўкін быў ушанаваны важкім масянжовым медалём.

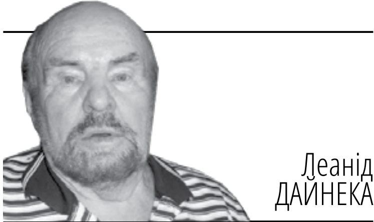
Але асабліва прыемна было пабачыць яго ў той самай зале ў лютым 2008 года на імпрэзе «Жодзінцы», што сталася вянцом аднайменнага праекта з выставаў у шасці гарадах і літаратурна-мастацкага альбома двух дзясяткаў творцаў-жодзінцаў.

Схамянуўся — упершыню гаварыў з паэтам напачатку 80-х гадоў, калі быў яшчэ студэнтам-філфакаўцам, а вось апошняя, працяглая, не мімаходзь сустрэча была ажно паўгады таму. Адбылася яна на паседжанні Рады нашай пісьменніцкай суполкі, дзе абмяркоўвалі планы працы на бліжэйшыя месяцы, а таксама святкаванне 80-х угодкаў Саюза беларускіх пісьменнікаў. Сімвалічна было, што засядалі ў Сусветны дзень правоў чалавека, і ў той дзень рэкамендавалі мы з Генадзем Мікалаевічам да ўступлення ў шэрагі СБП даўняга і мужнага змагара за правы беларускага чалавека Аляксея Марачкіна (Алеся МаRа), якому сціпласць замінала куды раней пагрукацца ў нашу літарацкую сябрыну.

Хочацца верыць, што выправіўся паэт, дыпламат і дзяржаўны дзеяч у лепшы свет.

У той свет, дзе шануюць і любяць яго не менш, чым на любай Беларусі, дзе абмінаюць яго завірухі, дзе зоркі ўспыхваюць над сінявою, дзе спелым яблыкам падае яму на далоні поўня, дзе яго закалыхваюць і зачароўваюць, дзе співаюць яму калыханкі даўгадзюбыя буслы і найсвятлейшыя анёлкі...

Герадоцінкі-15,
або Год аршанскага каня

Леанід ДАЙНЕКА

…Па традыцыі нованароджаны год атрымоўвае імя. 2014-ы, як навучаюць нас усходнія астролагі (і хто толькі прызначыў іх у нашыя настаўнікі?) — Год Каня… Чуў я яшчэ назвы Год Сіняга Каня, Год Чырвонага Каня і г.д. Але ж гэта Год Аршанскага Каня! Чаму, спытаецеся? А таму, што сёлета мы адзначаем 500-годдзе славутай Аршанскай бітвы! Памятаеце? Не забыліся? Роўна пяцьсот гадоў таму 8 верасня 1514 года войска нашай тагачаснай дзяржавы Вялікага Княства Літоўскага пад ачолам гетмана Канстанціна Іванавіча Астрожскага пад горадам Воршай над ракой Крапіўнай ушчэнт разграміла агромністую васьмідзесяцітысячную маскавіцкую раць. Тады была пятніца. Тады быў Дзень Нараджэння Прачыстай Багародзіцы Дзевы Марыі. Сонца было ў сузор'і Дзевы. Яно ўзышло ў той дзень у 7 гадзін 4 хвіліны. Зайшло (для шмат каго назаўсёды) у 18 гадзін 56 хвілін. (Аб гэтай лёсавызначальнай бітве я пісаў у сваім рамане «Назаві сына Канстанцінам». Тых, хто зацікавіўся, адсылаю да гэтай кнігі.)

Чаму ж усё-ткі менавіта конь праславіўся падчас той крывавай сечы? А таму што вершнікі і артылерысты Канстанціна Астрожскага скрышылі, здаецца, непахісную сцяну фанабэрыстага маскавіцкага войска, раздзяўблі яе на горкі пыл.

Конь, як і ягоны гаспадар-вершнік, галоўная фігура бою. Конь, прывучаны да агню, крыві і страляніны, імчыцца ўперад як няўтрымны магутны таран, зразае цяжкімі капытамі ворага. Сваім тулавам, сваёй шыяй і галавой ён прыкрывае вершніка, служыць яму шчытом. Шмат якія раны, што, вядома ж, атрымаў бы чалавек, атрымоўвае конь. Каня калечаць. Каня забіваюць. Белымі конскімі чарапамі высцелены прасторы Еўропы і Азіі.

Узнімем жа чаркі за Год Аршанскага Каня! Уславім той слаўны векапомны дзень, калі Нашы разбілі Іхніх. Не будзем замоўчваць сваю Перамогу. Такі быў Час. Такі быў Век. І нашы гераічныя продкі ліцвіны-беларусы, баронячы свой край, разграмілі нязваных прыхадняў з Усходу. Гэта не азначае, што мы — ворагі расіянам альбо якім-небудзь іншым народам. Мы ворагі захопнікам. Гэта азначае, што мы — народ самабытны, са сваёй гісторыяй, якая вельмі часта пісалася крывёю...

Я ведаю, што нашая сённяшняя дзяржава, пэўна ж, не будзе адзначаць гэтую дату, пастараецца не заўважыць яе. Я нават допускаю, што некаторыя нашы сённяшнія чыноўнікі ў той бітве былі б не пад сцягам Канстанціна Астрожскага, а пад сцягам маскоўскага ваяводы Івана Чалядніна. Кожны, урэшце, сам абірае рэчышча свайго жыцця, сам будуе яго. Але ўсе мы, хто пачувае сябе беларусамі, хто ганарыцца сваім мужным народам, з радасцю адзначым гэты дзень. Напаўняйце келіхі віном! Едзьце, хто зможа, на тое гераічнае аршанскае поле, паслухайце, як звініць там вецер вечнасці. А ў цесным сяброўскім коле паслухайце кружэлку — Зміцер Сасноўскі разам са сваім гуртом «Стары Вольса» натхнёна праспявае песню пра Аршанскую бітву.

Слава нашым продкам! Слава героям! Мы ніколі не забудзем цябе, Аршанская бітва! Нашыя нашчадкі і праз тысячу гадоў будуць славіць цябе.

***

Хто любіць усіх, той не любіць нікога.

***

Мужчыны чырванеюць ад сораму да 60 гадоў. Жанчыны — да 16.

Рыданні

Думаецца, што тыя людзі, хто дасягнуў найвышэйшых жыццёвых вяршыняў, асабліва востра і балюча перажываюць свой крах, сваё падзенне з гэтых самых галавакружных вяршыняў. Знешне яны могуць не паказваць гэта, могуць нават усміхацца, але ў душах, пэўна ж, бушуе ўраган.

Вось, напрыклад, Напалеон Банапарт. Сын збяднелага карсіканскага двараніна, а, значыць, не француз, зрабіўся імператарам магутнай Францыі, стаў уладаром амаль паўсвету. Сваім братам і сёстрам ён з надзвычайнай лёгкасцю раздаваў заваяваныя каралеўствы і графствы, быццам гэта былі гальштукі або заколкі для валасоў. І вось усё рухнула, міраж развеяўся, і грозны ўдачлівы ваяка апынуўся на краі свету, на выспе Святой Алены. Нарадзіўся на выспе Корсіка і жыццё сваё зямное скончыў на яшчэ драбнейшай выспе, пражыўшы ўсяго пяцьдзясят два гады. Шмат хто з ягоных землякоў, ні разу не выбіраўшыся са сваёй выспы, пражылі мо з сотню гадоў, а ён… Пэўна ж, не раз успыхвала сляза на вачах у Банапарта, калі, стоячы на абрывістым беразе сваёй новай, скажам так, «кватэры», глядзеў на поўнач, туды, дзе была Францыя.

Вось расійскі самадзяржац Мікалай Другі… Бацька трох (ці чатырох?) дочак і невылечна хворага сына страціў трон і зрабіўся закладнікам нейкай ці то банды, ці то рэвалюцыйнай групы, якая называла сябе Екацярынбуржскім саветам. Ён быў усемагутным, ён быў амаль Богам, і ён у адно імгненне зрабіўся нікчэмным чарвяком. Упэўнены, што падчас сну ў цесным пакойчыку Іпацьеўскага дома ён плакаў, слухаючы, як дыхаюць, спяць побач жонка і дзеці. Як ён, цар, як ён, мужчына, пад рукой у якога былі незлічоныя войскі, не здолеў зберагчы сваю сям'ю, сваіх пяшчотных цнатлівых дочак — і аддаў іх на здзек і грубыя цынічныя насмешкі нейкім вычварэнцам?

Вось фюрэр Гітлер-Адольф Шыкльгрубэр. Сын беднага мытнага чыноўніка і хатняй гаспадыні з аўстрыйскага Леандзінга стварыў нацыянал-сацыялістычную партыю, стварыў нацысцкую дактрыну, перамог на выбарах і зрабіўся адзінаўладным гаспадаром вялікай Германіі, радзімы філосафаў і паэтаў. Напачатку ён перамагаў усіх. Перамог камуністаў, сацыял-дэмакратаў, амаль поўнасцю знішчыў нямецкіх габрэяў, захапіў Аўстрыю, Чэхаславакію, Польшчу, Францыю, Нарвегію, Данію, Галандыю, Грэцыю… Здаецца, яшчэ адзін удар, яшчэ адзін крок, і ўвесь свет зробіцца нацысцкім… Але затым нябёсы адвярнуліся ад шанцуншчыка.

Абкружаны ў сваім падземным бункеры, як абкладзены чырвонымі сцяжкамі воўк, ён піша свой запавет: «Усё, чым я валодаю, — калі гэта наогул мае якую-кольвек каштоўнасць — належыць партыі. Калі яна перастане існаваць — дзяржаве; калі ж будзе знішчана і дзяржава, то якія-небудзь захады з майго боку будуць ужо непатрэбныя… Намаганні і ахвяры нямецкага народу ў гэтай вайне былі такія велізарныя, што я не магу паверыць у іхнюю дарэмнасць. І надалей павінен быць мэтай нямецкага народу захоп абшараў на Усходзе…»

Адчуванне бяссілля, страху і шкадавання самога сябе, адчуванне краху сваёй мары і сваёй гістарычнай ролі вылілася ў апошнія дні жыцця сутаргамі, ярасцю і прыступамі нястрымных бурных рыданняў…

Камунізм, як і наогул менталітэт усходніх славянаў і габрэяў, грунтуецца на «правадырызме-вождизме». Майсей… Цар-бацюхна… Ленін… Сталін… Брэжнеў… Ельцын… Можна працягваць пералік.

Еўрапейская ж і паўночна-амерыканская палітычная традыцыя дае цвёрды адказ на пытанне, хто такі дыктатар. Усё вельмі проста. Дыктатар — гэта не кат, не сатрап, не самадур. Дыктатар — гэта той, хто імкнецца захаваць і захоўвае сваю ўладу пасля двух прэзідэнцкіх тэрмінаў.

***

Нашы высокія інтэлектуальныя ілбы пакрыты камуністычным загарам, які, пэўна ж, ужо ніколі не змыецца. Не памятаю, дзе я вычытаў гэты сказ, але адносна сябе скажу: я, як і мой бацька з маці, і вясковыя людзі, паміж якіх жыў я ў малалецтве, ніколі не верылі гэтай марксісцка-ленінскай казцы, употай смяяліся з яе. Занадта цяжка і беспрасветна мы існавалі, каб верыць у такое.

Есть в наших днях такая точность,
Что мальчики иных веков,
Наверно, будут плакать ночью
О времени большевиков.

Гэта верш паэта 20-30 гадоў, ці Кульчыцкага, ці Когана, дакладна не памятаю. Не думаю, што аўтар такіх радкоў хлусіў самому сабе. Магчыма, ён шчыра верыў у такое. Сёння можна толькі пашкадаваць натхнёнага паэта. Глянуў бы ён на нашую рэчаіснасць! Ратуе камсамольскага паэта толькі слова «наверно». Усё-ткі і ён трошкі сумняваўся.

Хаця мушу зазначыць, што паміж нашых сённяшніх кіруючых элітаў на постсавецкім абшары такая вера існуе. Думаю, адказ тут просты: камунізм, як і наогул менталітэт усходніх славянаў і габрэяў, грунтуецца на «правадырызме-вождизме». Майсей… Цар-бацюхна… Ленін… Сталін… Брэжнеў… Ельцын… Можна працягваць пералік.

Еўрапейская ж і паўночна-амерыканская палітычная традыцыя дае цвёрды адказ на пытанне, хто такі дыктатар. Усё вельмі проста. Дыктатар — гэта не кат, не сатрап, не самадур. Дыктатар — гэта той, хто імкнецца захаваць і захоўвае сваю ўладу пасля двух прэзідэнцкіх тэрмінаў.

***

Бальшавіцкія эксперыменты.
Колькі цёмных сіл вы ўзбухторылі!
Тады людзі былі, як экскрыменты
Таўстазадай бабы-гісторыі.

1937

Як ад перуной ратавацца
ў непагоду?
Дзе схавацца
ў смяротны час?
Бяссонныя ночы
трыццаць сёмага году,
Уласнаю скураю адчуваю вас.
Спачатку звоняць. Потым
грукаюць у дзверы.
І вось у спальні — сінепагонная раць.
Яны — Мараты. Яны — Рабесп'еры.
Ворагаў народа прыйшлі караць.
«Вы — иностранных
разведок агенты!
Молчать! Повернуться
лицом к стене!»
Дзынкне аб падлогу
пенснэ інтэлігента.
З хрустам наступяць на тое пенснэ.

Майдан

Гэты час увойдзе ў паданні,
Дасць натхнёны спеў кабзарам.
Дзе сябры твае? На Майдане!
Дзе сяброўкі? Таксама там!
Зноў выходзяць з вузенькіх кухняў
На шырокі Майдан змагары.
Еўрапейская Зорка, не тухні!
Еўрапейская Зорка, гары!

***

Прощай, немытая Россия,
Страна рабов, страна господ…

Цікава, ці вывучаюць гэты верш Міхаіла Лермантава ў сённяшніх расійскіх школах? Думаю, што не. Пуцінскай Расіі ён, так бы мовіць, «псуе знешнасць». Сёння трэба манікюрныя пальчыкі, якія яшчэ ўчора былі драпежнымі крывавымі кіпцюрамі.

Вось і з'явіўся гістарычны серыял «Романовы», які тэрмінова зроблены да 400-годдзя дынастыі Раманавых і які да нябёсаў праслаўляе гэтую самую дынастыю. Яна, дынастыя, патрыятычная, яна сімпатычная, яна беленькая і пушысценькая! Яна стварыла агромністую Супердзяржаву! Што сказаць на гэта? Кожны цыган сваю кабылу хваліць.

Вось што пішуць у энцыклапедыях: Раманавы — баярскі род, царская (з 1613г.), імператарская (1721–1917г.г.) дынастыя. Першым вядомым продкам быў Андрэй Іванавіч Кабыла (памёр да 1350г.). Цікава даведацца ў Год Каня, што родапачынальнікам маскоўскіх цароў была (прабачце — быў!) Кабыла. Шмат жа яны вытапталі зямлі!

Памятаю са школьных гадоў, што рускіх цароў у падручніках па гісторыі называлі самадурамі, салдафонамі, Палкінымі, Крывавымі і г.д. Не я гэта выдумаў — так было напісана ў вучоных кнігах. Сёння яны ледзь не анёлы. Усе яны, аказваецца, вельмі любілі Расію і ейны народ, па-бацькоўску клапаціліся пра яго. Памятаеце, у Леаніда Філатава:

Не идёт икра мне в рот.
Думаю, что жрёт народ?

Мне, як кажуць, усё гэта да «лямпачкі». Вось толькі пра што б хацелася напомніць сённяшнім алілуйшчыкам дынастыі Раманавых: пра прыгоннае права. Менавіта Раманавы аддалі сялян у жахлівае рабства памешчыкам! Ад Саборнага Укладання 1649 г. да 1861 г. (цэлых 212 гадоў!) рускія сяляне, і беларускія, і ўкраінскія (мільёны і мільёны) былі рабочай жывёлай, бяспраўным быдлам, якога можна было прадаваць, прайграваць у карты, да смерці засякаць дубцамі на стайнях, гвалціць іхніх жонак і дачок. У той жа Еўропе, якую так любяць крытыкаваць імперскія камуністы, элементы прыгонніцтва зніклі ўжо ў 16–18 стагоддзі, там вызвалялі чорнакурых нявольнікаў, а тут, на «Святой Руси», белыя хрысціянскія людзі валачылі ярмо дзікай няволі. А ў Пецярбурзе і Маскве дзень і ноч грымелі і зіхцелі шыкоўныя балы. Абсыпаная брыльянтамі знаць весела танцавала на бліскучым паркеце пад музыку прыгонных (!) аркестраў.

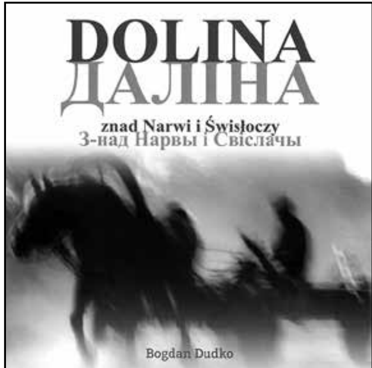
І вы хочаце, каб нашчадкі тых прыгонных рабоў услаўлялі Раманавых? Праклянце, толькі праклянце рабаўладальнікам!

***

Няхай памрэм. Няхай згарым.
Ды наша не памрэ надзея.
Не раз палілі Вечны Рым,
А ён жыве і маладзее!

На ростанях лугоў

У Беластоку выйшла кніга Багдана Дудко «Даліна з-пад Нарвы і Свіслачы». У ёй змешчаны вершы і фотаздымкі аўтара. Вершы Багдана Дудко апублікаваны на польскай і беларускай мовах. На беларускую мову паэтычныя радкі пераклала Міра Лукша.

Багдан Дудко нарадзіўся ў 1968 годзе ў Беластоку. Вывучаў польскую філалогію. На працягу 20 гадоў быў рэдактарам і аніматарам літаратурна-мастацкага часопіса «Карткі», а таксама рэдактарам серыі кніг, выдадзеных у бібліятэчцы «Картак». Ён быў лаўрэатам некалькіх літаратурных конкурсаў, у тым ліку пераможцам Агульнапольскага літаратурнага конкурса «Дэбют», які арганізаваў беларускі тыднёвік «Ніва» ў Беластоку. У 2008 годзе з друку выйшла яго кніга «40 і 4 вершы пра каханне».

У новым зборніку Багдана Дудко паэтычныя радкі добра дапаўняюць здымкі: яны то тужлівыя, то настальгічныя, то спакойныя, то шчымлівыя. Беларускі пераклад вершаў вельмі ўзмацніў і ўпрыгожыў выданне, бо гэта кніга пра нас, беларусаў, пра Бацькаўшчыну, пра зямлю родную, пра яе гісторыю.

Багдан Дудко сумуе па радзіме, маленькай радзіме, «якой няма», але якая «кожнага чужога частуе лустай хлеба, глытком халоднае вады з калодзежа з жоравам...».

Даўно я не чытаў вершаў пра беларускіх партызанаў. А ў зборніку Багдана Дудко натрапіў на верш «Магіла партызанаў». Ён пачынаецца так: «Бярозы і сосны — сёстры партызанаў...». Прачытаў першыя радкі, і адразу прыгадаўся хрэстаматыйны верш Адама Русака «Лясная песня»:

Ой, бярозы ды сосны —
Партызанскія сёстры...

«Даліна...» Багдана Дудко пачынаецца вершам «Я, Канстант» (у якім аўтар прыгадвае Кастуся Каліноўскага — аднаго з кіраўнікоў нацыянальна-вызвольнага паўстання 1863–1864 гадоў).

Спадабаўся вобраз вёскі ў вершах і ў здымках фотапаэта. Хораша і цёпла апісана вёска, адчуваецца сум з нейкай іскрынкай настальгіі. Ці пра тое, як у зімовы вечар у далёкай вёсцы на Падляшшы «нейкая каралеўна пасярэдзіне вёскі са снегам крочыць». Ці пра вёску, якая «забітая наглуха дошкамі перагнілымі ад тугі...».

Разам з вёскаю паэт сумуе і прыгадвае каханне — вясковае, светлае, чыстае, тое, калі «ты прыйшла да мяне гасцінцам з боку Шымак, апранутая ў імглу, над табой ляцеў статак дзікіх гусей...». Прайшоў час. Паэт побач з каханай жанчынай, з якой яму добра і хораша, але толькі вось няма таго луга...

Паэт хату параўноўвае з жанчынай. Мне спадабалася гэта параўнанне. У вершы прысутнічае і выразная эратычная афарбаванасць пачуцця, ён вяртае не толькі ў маладосць чытачоў і аўтара, але і нагадвае першыя інтымныя парыванні і перажыванні:

Ведаеш
я быў у цябе
ты стаяла нерухома
шумелі твае валасы
мела ты шырока расплюшчаныя
зялёныя вочы
я пацалаваў цябе
абняў
увайдзі, ты сказала
увайдзі, калі ласка.

У кнізе твораў Багдана Дудко адчуваецца паглыбленасць дум, уласная пераканаўчасць, лагодная ўсмешка і журботная задуменнасць, філасофскі роздум. А яшчэ яго вершы-верлібры, несумненна, даюць новыя істотныя мажлівасці для выяўлення духоўнага свету сучаснага чалавека.

Сяргей Чыгрын

Па-беларуску з'явілася кніга «Небяспечнае лета» фінскай пісьменніцы Тувэ Янсан, стогадовы юбілей якой сёлета святкуецца ва ўсім свеце.

Прыхільнікі мумітроляў ды іншых жыхароў Мумідола і яго ваколіцаў могуць папоўніць свае калекцыі мумікніг новым выданнем, якое выйшла ў перакладзе Алесі Башарымавай у выдавецтве Змітра Коласа.

Героі кнігі вымушаныя развітацца з бесклапотнасцю жыцця ў Мумідоле і прымерыць на сябе новыя і часам нечаканыя ролі...

ПАЛІЦА

10 том Збора твораў Васіля Быкава

Саюз беларускіх пісьменнікаў працягвае працу па ўкладанні і выданні Поўнага збора твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава.

Выйшаў у свет чарговы — 10-ы — том, што стала выдатным падарункам чытачам Беларусі да 90-гадовага юбілею творцы.

Выданне змяшчае публіцыстыку. Рэдкалегія вырашыла выдаць 10 том у некалькіх кнігах. У кнігу першую ўвайшлі аўтабіяграфічныя дыялогі Васіля Быкава з Алесем Адамовічам (1985, 2001) «Маладыя гады», а таксама шэраг артыкулаў, эсэ, прадмоў, інтэрв'ю, гутарак, аўтабіяграфій, выступленняў Васіля Быкава 1957–1980 гадоў.

Як і раней, выданне Поўнага збора твораў Васіля Быкава застаецца грамадскай акцыяй, і новы том будзе бясплатна перадавацца ў бібліятэкі Беларусі. Частка наклада паступіць і ў прыватны продаж.

«Сны...» Рыгора Барадуліна

У выдавецтве «Галіяфы» пабачыла свет кніга Рыгора Барадуліна «Сны сасны». Яе ўкладальнік і рэдактар-апякун — паэт, бард і сябар дзядзькі Рыгора Алесь Камоцкі.

«Гэтае выданне планавалася яшчэ чатыры гады таму, — прызнаўся спадар Алесь, — але тады не здзейснілася, замест яго з'явілася кніжка вершасказаў Рыгора Барадуліна «Навошта». Мінулай восенньню пра «Сны сасны» ўспомнілася галоўным чынам з-за таго, што ўсе ўключаныя ў збор вершы сам паэт прачытаў перад мікрафонам. Я паабяцаў Барадуліну, што да наступнай восені кніжка пабачыць свет разам з аўдыёдыскам — у звыклым фармаце серыі, якая задумалася 10 гадоў таму, калі Рыгор Барадулін дапамагаў Вадзіму Грудзьку з падрыхтоўкай і напісаў прадмову да ягонага фотаальбома «Край», укладаннем якога выпала займацца мне. А цяпер, калі прыйшоў час выдаць кніжку Барадуліна, складзеную яшчэ ў 2010-м годзе, ужо Вадзім паспяшаўся на дапамогу. І я, памятаючы, як захапляўся Барадулін працамі Вадзіма, з радасцю гэтую дапамогу прыняў.

Да восені мы паспелі. І вось яна перад вамі, кніжачка выбраных вершаў, агучаная аўтарам і аздобленая фотаабразкамі, якія зрабіў Вадзім Грудзько».

«Беларуская глыбіня»

У грамадскага дзеяча і пісьменніка Паўла Севярынца выйшла новая кніга — «Беларуская глыбіня». У выданне, якое пабачыла свет у серыі «Кнігарня пісьменніка» Саюза беларускіх пісьменнікаў, уключаны эсэ, напісаныя падчас апошняга зняволення аўтара. Тэксты пісаліся цягам трох гадоў і друкаваліся у прэсе. Сёння эсэ пра лёс Беларусі і яе народа — усе разам пад адной вокладкай.

— «Беларуская глыбіня» — гэта сведчанне. Калі табе раптам у забытым і занядбаным адкрываецца нешта найвышэйшае — ты сам не здольны гэта ўмясціць, і таму дзелішся. Чытачу хачу сказаць: Бог побач. Тут. Ён любіць Беларусь мацней, чым кожны з нас — і любіць настолькі моцна, што не можа пакінуць нас такімі, якія мы ёсць, — распавёў Павел. — Гэтая кніга — спроба ўглядзецца ў нашу беларускую глыбінку, каб убачыць праз яе Хрыста. Углядзецца ў вочы. У лёсы. У далягляды скрозь краты. На вокладцы зарослы калодзеж, у якім адлюстроўваюцца нябёсы, і дрэвы цягнуцца ў бездань. Беларуская глыбіня — гэта насамрэч імкненне ўгару.

Новая кніга Паўла Севярынца падобная да папярэдняй «Лісты з лесу», аднак у той жа час адрозная ад яе: «Тут усё-такі плюс шэсць гадоў, шэсцьсот кіламетраў на поўдзень, і гісторыя ды жыцці пераплеценыя нашмат гусцей. Таму ў «Глыбіні» больш пытанняў, чым адказаў».

А на пытанне, чым для аўтара ёсць літаратурная дзейнасць, Павел адказаў: «Пісьменніцтва — гэта калі ты шыфруеш для чытача тое, чаго не можаш змяніць сам. Бо тое, што можаш, — не губляй часу, бяры й мяняй у жыцці: рукамі, нагамі, галавой, сэрцам. Найперш — сябе».

«Сумны суп»

Суплёт гісторый Вольгі Гапеевай, абяднаных назвай «Сумны суп», і ілюстрацыі да іх Марты Герашчанка, летась перамаглі ў літаратурным конкурсе Саюза беларускіх пісьменнікаў «Экслібрыс» імя Янкі Маўра і атрымалі шанец выйсці асобнай кнігай.

Выданне пабачыла свет у серыі «Каляровы ровар» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў у выдавецтве «Галіяфы». Мастацкае афармленне, зручны фармат, які прыемна трымаць у руках, і, вядома, самі тэксты — усё вабіць вока нават самага капрызлівага чытача.

Вольга Гапеева з задавальненнем распавяла пра свой новы праект:

— «Сумны суп» пісаўся ў даволі складаны для мяне час, але менавіта дзякуючы гэтым гісторыям я адчувала сябе лепш і была неяк больш «абароненай» пры сутыкненнях з гэтым «варожым і зласлівым» светам. Калі я пішу для дзяцей, то не думаю, што пішу для дзяцей. Дзіцячая літаратура — гэта своеасаблівы жанр, як «філасофскае эсэ» ці «патрыятычная лірыка», і калі пішаш у гэтым жанры, проста ведаеш, што табе тут дазволена, а што — не. Менавіта таму я пішу розныя рэчы: вершы, навуковыя артыкулы, філасофскую прозу, каб мець магчымасць пабыць рознай ці «пагуляцца» ў адпаведныя правілы.

Асабіста я вельмі люблю разумныя і шчырыя дзіцячыя кніжкі. Думаю, што кніжка можа быць цікавай для дарослых з пункту гледжання «вяртання»/ «паглыблення» ў той свет, дзе суп сапраўды мог быць сумным ці вясёлым, дзе не было думак «гэта нейкі абсурд, такога не бывае». Хаця часта, калі дзеці пачынаюць сацыялізавацца, яны выяўляюцца яшчэ большымі дыктатарамі, якія не прымаюць «іншасці». Дзеці, спадзяюся, пабачаць розныя мадэлі для сябе і не будуць баяцца вырасці «нейкімі не такімі» ці «не як усе».

Кнігі для дзяцей (як і для дарослых) павінны быць рознымі, бо мы ўсе розныя, камусьці падабаюцца нязграбныя, нагрувашчаныя разважанні, а хтосьці ў захапленні ад лёгкага мінімалізму.

Спецыфіка творчага дуэту пісьменнік-мастак у неабходнасці паразумення і адкрытасці. Калі ёсць дыялог — тады ўсё атрымаецца. З Мартай Герашчанка працавалася добра. Гэта наша другая сумесная кніжка, так што я ўжо ведала нейкія ейныя асаблівасці, а яна, думаю, — мае. Нюансы тычыліся зболшага дэталяў, напрыклад, памер ці колер шрыфту, размяшчэнне тэксту на старонцы, пухнатасцьката ці наяўнасць капелюша ў шампіньёна...

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

«Засуджаны на смерць»

Пра Сяргея Прытыцкага

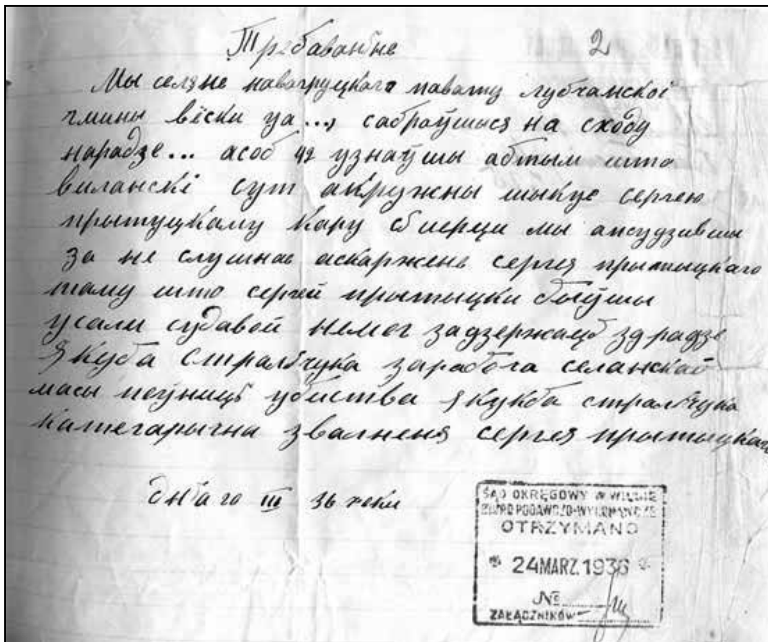
Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

16 сакавіка 1928 года камуніст Клінцэвіч выканаў партыйны загад: чатырма стрэламі з пісталета забіў у віленскай кавярні свайго нядаўняга таварыша Міхала Гурына, якога сталіністы абвясцілі правакатарам.

Сяргей Прытыцкі ў росквіце савецка-партыйнай кар'еры, канец 60-х гг.

Сяргей Прытыцкі пасля арышту ў 1936 г.

Трэбаванне 2

Мы селяне навагрудскага павету лубчанской гміны вёски ца... сабраўшыся на сходу нарадзе... асоб 47 узнаўшы аб тым што віленскі суд акружны шпікує Сергею Прытыцкаму кару смерци мы ансуждзівім за не слушнае асаржэнне Сергея Прытыцкага таму што Сергей Прытыцки будучы усами судавой немог задзержаць здрадзе Якуба Стральчука зарабога селянскае масы мегуніць убийства Якуба Стральчука катэгарычна звалнення Сергея Прытыцкага

Дня 20 III 36 року

SĄD OKRĘGOWY W WILNIE BIURO PODAWCZO-WYDAWNICZE OTRZYMANO 24 MARZ. 1936 № ZAŁĄCZNIKÓW

Пратэст жыхароў Наваградскай акругі на рашэнне суда па абвінавачванні С. Прытыцкага

Пра гэту падзею шырока пісалі польскія газеты, а ў ліку іншых — і «Кур'ер Віленскі».

27 студзеня 1936 года «Кур'ер» паведаміў пра новыя чатыры стрэлы; гэтым разам партыйны загад выконваў Сяргей Прытыцкі — ён імкнуўся забіць правакатара Якуба Стральчука, аднак схібіў, адно параніў у шыю — Я. Стральчук меў пад фрэнчам браню!

«Кур'ер» у сваіх рэпартажах зрабіў акцэнт: уцякаючы з месца злачынства, і Клінцэвіч, і Прытыцкі стралялі ў паліцэйскіх!

Але гэта газетная фантазія.

Той жа С. Прытыцкі, маючы два пісталеты, маўчаў, не адказваў; ушчэнт зранены, трымаўся няпісанага закону: у паліцыянтаў страляць нельга!

«Кур'ер» ведаў: жыццё прымусіла гэтага юнака, які мадзеў у віру на калу, піць з меднай кварты і есці з драўлянай лыжкі, а яшчэ «Кур'ер» здагадваўся: чад сталінізму затуманіў розум рызыкоўнаму беларускаму хлопцу з беластоцкай вёскі Гаркавічы.

«Аркадзь» (ягонае падпольнае імя) быў настроены змяніць і свет, і кожнага асобнага чалавека, і ў сваёй апантанай практыцы добра засвоіў галоўную камінтэрнаўскую навуку: калі свет і чалавек не паддаюцца зменам, то іх трэба знішчыць!

І метода тут была вельмі простая: ліквідацыя ненавіснага свету пачыналася з ліквідацыі ненавіснай асобы.

Такі момант і надышоў 27 студзеня 1936 года...

Замах адбыўся а 13-й; С. Прытыцкі ў сваіх мемуарах аднёс акцыю на дзве гадзіны пазней; зрэшты, раней ці пазней — усё сталася недзе апоўдні, а ўжо ўвечары з'явіўся надзвычайны дадатак газеты з маланкай Польскага тэлеграфнага агенцтва (ПАТ).

Як бачым, «Кур'ер» не спаў у шапку!

У віленскай «Бібліятэцы Урублеўскіх» я не знайшоў гэты выпуск, таму звяртаюся да «Лісткоў календара» Максіма Танка (запіс ад 27 студзеня 1936 г.):

«...мяне спыніў крык газетчыкаў:

...— Стрэлы ў судзе!..

За пяць грошаў я купіў газету...: «Дня 27/1 г.г. у акружным судзе ў Вільні разглядалася справа Раісы Колен...»

Спыню цытату: даследчык Арсень Ліс удакладніў прозвішча падсуднай — не Колен, а Каплан; журналісты ж пісалі — Кабленцуўна...

Далей у маланцы гаварылася: «...падчас паказанняў... Стральчука... падышоў... малады чалавек і, схапіўшы яго левай рукой за каўнер...»

Зноў спынюся: хапанне за каўнер — малаверагодны жэст!

Навошта хапаць ахвяру (за каўнер ці за рукаў), усутыч падступіўшы да яе з пісталетам?!

І нязручна гэта рабіць — рукі ж заняты зброяй!

Цісні на курок — і ўсё...

Але калі было так, як сказана ў маланцы, то тады С. Прытыцкі мог адстрэліць сабе на левай руцэ палец, а то й два!

Адна куля (аб чым гаворка была ўжо) трапіла Стральчуку ў шыю, прайшоўшы праз каўнер ці над каўнерам — прыкладна там, дзе і была (паводле паведамлення) левая рука стралка.

Зрэшты, усё магло і абысціся, калі пальцы знаходзіліся збоку ад траекторыі кулі — хай сабе нават і на нейкі дробны сантыметр...

А можа С. Прытыцкаму, які падыходзіў да Стральчука ззаду, захацелася павярнуць правакатара да сябе і з пагардай паглядзець у яго прадажныя вочы?!

Такі ўчынак (кіношна-камсамольскі!) магчымы, толькі чаму пра яго больш ніхто не згадаў?

Хапанне за каўнер (ці ў судзе, ці на базары) — запамінальная з'ява, аднак жа яе не заўважалі!

Ды і сам С. Прытыцкі ў мемуарах — ні слова пра гэта...

Перапісваючы паведамленне ПАТ, Максім Танк, дарэчы, не ўсумніўся ў праўдзівасці хапання.

Не ведаю, ці чытаў «патаўскае» паведамленне С. Прытыцкі, — «Ліcткі календара», вядома ж, чытаў, але ці абмяркоўваў з паэтам гэту недакладнасць?

Думаю, што не, але (дапускаю) — недзе ўпотайкі здзівіўся такой выгоднай для сябе рэпарцёрскай прыдумцы, дзякуючы якой выглядаў не проста нейкім тэрарыстам, а смелым рэвалюцыянерам!

Смелым, сапраўды, быў...

Счакаўшы ў сёмым радзе роўна столькі, колькі трэ было счакаць, — спакойна, без лішніх рухаў, пакінуў сваё другое месца ад праходу; яму пашанцавала — на вузкім праходзе яго не затрымалі, і ён паспеў дайсці да Стральчука...

Успаміны С. Прытыцкага, як і любыя ўспаміны, прыблізныя; ён, скажам, напісаў: пасля таго, як прагучалі першыя яго выстралы, суддзі і пракурор ад страху палезлі пад стол.

Ну, вядома, буржуйскія службы Феміды заўсёды вельмі палахлівыя.

На самай жа справе яны не палезлі пад стол, а зусім наадварот — падняліся над сталом; то-бок, не кінуліся хавацца, а — можна сказаць — самохаць падставіліся пад кулі!

Будынак Віленскага акружнога суда

Пасяджэнне вёў віцэ-старшыня акруговага суда Бжазоўскі; здаецца, С. Прытыцкі і не напалохаў яго, бо пан Бжазоўскі не кінуў работу, не адмовіўся ад судзейства і праз нейкія няпоўныя два месяцы (у панядзелак, 23 сакавіка) ужо разбіраў справу 16-ці з «Цэнтра народна-незалежнага руху Заходняй Беларусі», па якой, заўважу, у ліку іншых праходзілі Піліп Пестрак, Якуб Міско і Валянцін Таўлай...

Пазней віцэ-старшыня Бжазоўскі выступаў сведкам ужо на разглядзе справы самога С. Прытыцкага...

Хочаш не хочаш, а прыблізныя ўспаміны — схіляюць да пытанняў.

Вось С. Прытыцкі паведамляе, што адначасова націснуў на куркі, але куды пацэліў — не ўдакладніў; праз наступныя два стрэлы сказаў больш акрэслена: трапіў Стральчуку ў спіну.

Аднак праз некалькі абзацаў зазначыў: Стральчук быў паранены ў руку (трэба думаць — адной куляй) і дзвюма кулямі ў галаву.

Пра спіну, у якую пацэліў двойчы, ужо ні слова!

Няўжо ад бронекашулі, якой была закрыта спіна, кулі зрыкашэцілі проста ў галаву?

Можа таксама паўстаць і такое пытанне: калі адна куля трапіла ў руку, дзве — у спіну ці ў галаву, то куды дзелася чацвёртая — тая, якою Стральчук, паводле газетчыкаў, быў злёгку паранены ў шыю?

Пра не мемуарыст, выходзіць, забыўся...

Але дачытаем «Ліcткі»: С. Прытыцкі «...4 разы выстраліў... потым кінуўся ўцякаць да дзвярэй, якія ў гэты час былі адкрыты, бо перад гэтым толькі што выйшаў служачы суда Голанд...»

Тут адзначу: згаданае імя мела і такое напісанне — Галэмб.

«...За «замахоўцам» кінуліся паліцыя і работнікі следчай службы, ад якіх ён адстрэльваўся (!), раніўшы ў нагу адну асобу...»

Маланка ПАТ выразна акрэсліла: С. Прытыцкі падняў зброю на паліцыянтаў, і гэта небяспечнае для яго акрэсленне мела працяг.

Нагадаю: маланка ПАТ з'явілася ўвечары 27 студзеня, а ўжо назаўтра (аўторак, 28 чысла) «Кур'ер» у 27-м нумары, на 5-й старонцы, пад назвай «Стрэлы ў зале Віленскага акруговага суда» паведаміў:

«...слухалася справа Раісы Кабленцуўны ды іншых 17 асоб... з КПЗБ (16 жыдоў і 1 расіянін)... паказанні даваў... Стральчук... Юнак чатыры разы стрэліў у яго... Уцякаючы, яшчэ два разы націснуў на курок і параніў у нагу прыватную асобу...»

Пад гэтай (афіцыйнай!) інфармацыяй змешчаны і рэпартаж, падпісаны літарай (С):

«...З лавы... падняўся бялявы (!) хлопец у шэрым касцюме і гетрах. Ніхто не паспеў перашкодзіць яму чатыры разы выстраліць... Паліцыянты...

кінуліся лавіць Прытыцкага... Ён двойчы стрэліў у іх...»

Двойчы?!

Клінцэвіч, паводле «Кур'ера», таксама двойчы стрэліў у пастарунковага, калі выбег з кавярні...

Мусіць, такую колькасць выстралаў «Кур'ер» зазвычай адводзіў камуністам, апісваючы іхнія ўцёкі ад паліцыі...

Дык вось, «хлопец у шэрым касцюме» чатыры разы бахнуў у Стральчука, два разы ў даганятых, але гэтага рэпарцёру здалося мала, таму «...Прытыцкі яшчэ некалькі разоў стрэліў...»

Рэпарцёр таксама паведаміў пра параненага з публікі, аднак жа звесткі меў з чужых вуснаў (у суд з'явіўся пасля замаху!), таму ў ягоным дописе «хлопец у шэрым касцюме» нарабіў стрэлаў больш, чым нават у афіцыйным камунікацэ...

С. Прытыцкага арыштавалі, як прынята ў такім выпадку казаць, на месцы злачынства, за доўгія тыдні правялі неабходнае следства і ўчынілі суд.

Праз пяць месяцаў «Кур'ер» у 169-м нумары (нядзеля, 21 чэрвеня), на старонках 5 і 8 (а ўсіх было 12 палос) даў матэрыял усё таго ж рэпарцёра (С) «Сяргей Прытыцкі засуджаны на смерць».

Рэпарцёр звярнуў увагу: С. Прытыцкі ўвайшоў у залу, кульгаючы на правую нагу, а сярод публікі знаходзіўся ягоны бацька.

(С) пісаў: «...Выгляд у падсуднага ўпэўнены, твар загарэлы, вочы глыбокія, шэрыя; валасы цёмныя...»

Цёмныя?

А ў студзені (памятаем!): «...з лавы... падняўся бялявы хлопец...»

Але ў студзені (зноў жа памятаем!) рэпарцёр меў інфармацыю з чужых вуснаў, так што мог і памыліцца — зрэшты, за пяць месяцаў страшнай турмы валасы маглі й пацямнець...

С. Прытыцкага трафарэтна, аднак жа небеспадстаўна абвінавацілі ў прыналежнасці да кампартыі; улада мела доказную зачэпку — падчас ператрусу ў тэхніка КПЗБ Суцкевета былі знодзены два фотаздымкі С. Прытыцкага, зробленыя на пашпарт.

Следчая служба спраўдзіла: за колькі дзён да сваёй акцыі арыштаваны зняўся на Вялікай Пагулянцы ў атэлье Бруднэра, і гэта, на думку следства, значыла: партыйцы збіраліся справіць свайму таварышу (пры ягоным удалым знікненні з суда) ліпавы дакумент...

Суд меў таксама і сведчанне жыхара Гаркавічаў нейкага Белагоза: яшчэ ў 1929 годзе (так заявіў Белагоз) С. Прытыцкі намаўляў яго, як земляка, запісацца ў кампартыю.

І што на гэта падсудны?

Само па сабе, стаяў на тым, што ніякі не камуніст, а беспартыйны абаронца пакрыўджанага народа, і сцвярджаў, што сведка Белагоз хлусіць.

Падсудны апавядаў: рэвальверы прыдбаў за пяць злотых у вёсцы, назвы якой не памятае.

— У якім павеце гэта вёска ляжыць? — дапытваўся віцэ-пракурор Вольскі.

— Забыўся...

— А ў каго пан купляў зброю?

— У нейкага невядомага бадзягі...

Удаваў з сябе не вельмі памятлівага (а што яшчэ заставалася рабіць!); ведаў: слабая памяць (ці з прыроды, ці з падману) у прыкрую хвіліну — неблагая памочніца.

Вуліца Прытыцкага ў Мінску

Асабліва ж прагнуў, каб старшыня трыбунала Арліцкі паверыў яму, што, пускаючы ў ход зброю, ён быў гранічна ўважлівы, думаў пра навакольных, стараўся не скалечыць, не забіць іншых.

Аднак жа, нягледзячы на сваю «кволую» памяць, арыфметычна (!) удакладніў: тройчы ўжыў рэвальвер правай рукой, і адзін раз той рэвальвер, які знаходзіўся ў левай...

Акрамя прыналежнасці да КПЗБ, С. Прытыцкага абвінавачвалі яшчэ ў спробе забіць сведку Стральчука, а таксама паліцыянта Дайноўскага.

І тут на паверхню выйшла казуістычная тонкасць — замах на паліцыянта разглядаўся як з'ява крымінальная, а замах на сведку віцэ-пракурор трактаваў як палітычнае злачынства.

Больш таго — абвінаваўца выснаваў: акцыя падсуднага пагражала не толькі здароўю і жыццю Стральчука, а наогул пагражала ўсёй Польшчы і яе грамадзянам.

Здаецца, пракурор хапіў цераз край...

С. Прытыцкі ж даваў цвёрдыя адказы: руку на канфідэнта падняў сам па сабе, ніхто яго на гэта не падбіваў, а ў паліцыянта не страляў!

Бо і не страляў...

Арліцкі пачаў апытваць сведкаў, і тут выйшла блытаніна — судовы пасыльны Галэмб (у «Лістках» ён фігуруе як Голанд) прызнаўся:

— Я не бачыў, што Прытыцкі страляў на сходах!

У час пагоні Галэмб знаходзіўся ў вестыбюлі паблізу сходаў, ці нават на саміх сходах, усё адбывалася ў яго на вачах, аднак жа ён не бачыў (!), што ўцякач ужываў зброю.

Спрыяльнае для абароны сведчанне...

Калі слова далі Дайноўскаму, той тут жа бумкнуў: падсудны ледзьве яго не забіў...

Але от жа дзіва — работнік следчай службы Ігнацы Бучкоўскі, а ён разам з Дайноўскім гнаўся за нашым героем, падаў такую навіну:

— Прытыцкі толькі пагражаў нам пісталетамі, але не страляў у нас!

Лепшага паказання і не прыдумаць!

Уяўляю радасць адваката Дурача; бачу радасць самога С. Прытыцкага і ягонага бацькі!

Але чаму Бучкоўскі выступіў з такой заявай?

Чаму не падтрымаў Дайноўскага?

Да лета паспелі паліцыянты пасварыцца ці што?!

А тады, 27 студзеня, дзейнічалі зладжана — здзіравілі маладога камуніста кулямі ўшчэнт!

Пэўна, у Бучкоўскага сумленне загаварыла, з душой аказаўся служака...

С. Прытыцкі мог яго застрэліць (Дайноўскага таксама!), меў такую магчымасць, аднак не зрабіў гэтага, што вельмі, дапускаю, уразіла, нават расчуліла Бучкоўскага.

Рады, што застаўся жывы і што С. Прытыцкі выжыў (каталік Бучкоўскі не так сабе хадзіў у касцёл, хрысціянская навука нешта ўсё-ткі для яго значыла!) — ён і выступіў з такой заявай.

Скажу і пра сведку Бжазоўскага — яго паказанні Дурач таксама мог ацаніць як спрыяльныя, бо паводле іх — С. Прытыцкі, страляючы ў канфідэнта, дбаў аб тым, каб не параніць іншых, а калі выбег на сходы, то ён, Бжазоўскі, ужо не бачыў, хто ў каго там, на сходах, пускаў кулі...

Яшчэ ў будынку суда С. Прытыцкага (ён заставаўся пры памяці!) дапытаў следчы Селкінд; С. Прытыцкі адказваў не па-польску і не па-беларуску, а па-расійску.

Гэта здзівіла ўважлівага следчага; здзівілі таксама і далоні сялянскага сына — гладкія, як у пісара!

Зрэшты, дзіўнага тут не было нічога — хлопец не за плугам хадзіў, а ў асноўным сакратарыў у камсамоле, ладзіў забастоўкі ды вучыўся ў менскай партыйнай школе; крывавыя мазалі нараслі пазней, на польскай катарзе...

Пасля кароткага допыту яго прывезлі ў шпіталь «Святога Якуба», і там зноў жа па-расійску ён спытаўся ў хірурга Ахматовіча: ці патрэбна яму аперацыя?

Разумеў, што апынуўся на краі магілы і, магчыма, ужо ставіў на сабе крыж: доктар, можа нічога не трэба й рабіць, калі ўсё адно памру?!

З характарам быў!

І тут магчымы такі ход: хірургу Ахматовічу спадабалася, што юнак размаўляе па-расійску; Ахматовіча цешыла расійская мова, ён любіў расійскую літаратуру — асабліва раманы Аляксея Талстога «Сёстры» і «Пётр І».

Лекар адчуў да юнака сімпатыю і адказаў, што аперацыя патрэбна, і ён апераваць будзе, хаця і не верыць у добры вынік, бо вельмі цяжкія раны...

Русафіл Ахматовіч быў яшчэ і філосафам; ён меркаваў: здаровы чалавек павінен быць радасны ўжо таму, што здаровы, што мае гнуткае дужае цела, аднак жа (хірург вельмі шкадаваў) чалавек зазвычай імкнецца знайсці радасць не ў сваім здароўі, а ў гарэлцы, курэнні, шкодных бавах.

На стале Ахматовіча стаяў партрэт Аляксея Талстога, і на пытанне, чаму якраз гэты партрэт упрыгожвае стол, хірург адказваў:

— Мне падабаецца, як пісьменнік выглядае!

Сапраўды, выгляд Аляксея Талстога — незалежны, здаровы, радавіты — шмат каму падабаўся.

Было ясна — пра хваравітых дэкадэнтаў-упаднікаў з панам Ахматовічам лепей не пачынаць гаворку...

Майстэрства хірурга, вытрымка пацыента, як і тое, што яго даставілі вельмі хутка (бальніца «Святога Якуба» знаходзілася зусім побач, за нейкіх метраў трыста ад суда, адно Лукішскі пляц праскочыць!) — словам, усё гэта разам і дало плён: С. Прытыцкі выжыў...

Але вернемся ў судовую залу — так, сведкі Галэмб, Бучкоўскі і Бжазоўскі хацелі ці не хацелі, аднак жа паспрыялі падсуднаму.

І Дурач умела сцвердзіў: факт, нібыта падсудны спрабаваў забіць Дайноўскага, зусім не даказаны, як і не даказана, што падсудны належыць да КПЗБ.

А што да замаху на Стральчука, то тут адвакат згадаў вядомую этычную норму, паводле якой у дэмакратычным грамадстве расправа над правакатарамі і канфідэнтамі не лічыцца заганным учынкам.

Аднак нічога не памагло, суд падвёў С. Прытыцкага пад шыбеніцу; яму было толькі дваццаць тры, а выглядаў гладыятарам — пачуўшы, што яго павесяць, і не здрыгануўся, адно пачырванеў!

Абарона тут жа, у судовай зале, заявіла, што будзе апеляваць...

Перагляд справы адбыўся праз тры месяцы і сямнаццаць дзён — у сераду, 7 кастрычніка.

Назаўтра «Кур'ер» у сваім 276-м нумары на 7-й старонцы змясціў допіс за подпісам (W) «Смяротны прысуд зацверджаны»; у допісе вылучана цікавая падрабязнасць: ідучы забіваць, С. Прытыцкі не снедаў (!), бо прадчуваў, што можа трапіць пад агонь, таму баяўся кулявой раны ў жывот...

Зноў стаяў на сваім: 1) у Дайноўскага не страляў; 2) да КПЗБ не належыць; 3) замах на Стральчука сплanаваў сам.

Тады апеляцыйны суд паклікаў сведку, камісара Пухальскага, і той расказаў пра акцыі КПЗБ у абарону С. Прытыцкага.

Тут не магу не дадаць: спачатку партыйцы спрабавалі прыкрыць С. Прытыцкага; пра тое, што рыхтавалі яму фальшывы пашпарт, было ўжо сказана; перад тым жа, як адправіць узброенага юнака ў суд, далі яму адрас кватэры, дзе ён мог бы схавацца на нейкі час, калі б здолеў вырвацца з суда.

Аднак жа не вырваўся, і тады (мяркую!) пачалі тапіць юнака, бо ён ужо патрэбны быў як яшчэ адна ахвяра пілсудчыкаў!

Знарок ці незнарок, але сваімі адкрытымі акцыямі камуністы паказвалі ўладзе, што С. Прытыцкі — іхняя крэатура!

Мала таго, — за дзень да апеляцыйнага разгляду, у аўторак 6 кастрычніка, у Вільні зладзілі свой пратэст і камсамольцы!

Упэўнены: усё гэта было на шкоду беларускаму хлопцу...

Пракурор прасіў зацвердзіць вырак першай інстанцыі; адвакаты Берансан і Дурач настойвалі на змякчэнні кары (малілі даравць іхняму кліенту жыццё), і сам асуджаны на смерць звярнуўся з просьбай памілаваць яго.

Аднак жа не памілавалі, улічылі просьбу пракурора — зацвердзілі вырак акруговага суда...

С. Прытыцкі й гэтым разам быў спакойны — шыбеніца дык шыбеніца...

І ў беларусаў бывалі такія, алімпійскія, адносіны да страты свайго маладога жыцця.

Безумоўна, уражаны неверагодным спакоем кліента, адвакат Берансан абвясціў, што накіруе ў Найвышэйшы Суд касацыйную скаргу.

С. Прытыцкага другі раз наблізілі да шыбеніцы, аднак на эшафот не ўзвялі, пакінулі навек, як прынята было раней казаць, у панскім астрозе.

Навек, назаўсёды...

«Удзячны будзь і за такі ратунак!» — пэўна, сказала доля.

Магчыма, дапамог тут адвакацкі зварот у Варшаву, як і шматлікія пратэсты супраць смяротнага прысуду, а, магчыма, С. Прытыцкаму ўсміхнулася сама Беларуская гісторыя: яна захацела, каб менавіта з яго вуснаў прагучала ў кастрычніку 1939-га просьба да Сталіна замацаваць Заходнюю Беларусь пад сцягам чырвонай дзяржавы.

Правадыры заўсёды любяць, калі іх просяць: прыміце нас...

Відавочная паралель паміж С. Прытыцкім і Клінцэвічам мае прынцыповую розніцу: С. Прытыцкі йшоў забіваць сапраўднага (!) правакатара; Клінцэвіч жа знішчыў дзеяча, якога прызначылі (!) правакатарам.

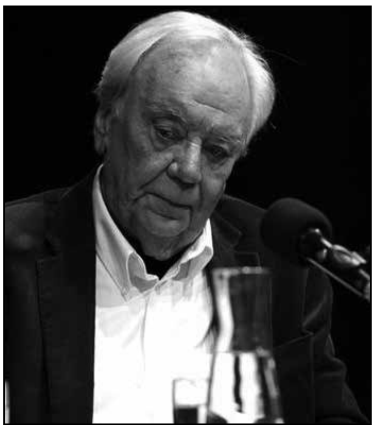
Бальшавікі выбавілі Клінцэвіча з польскай нявол і, каб завесці ў Курапаты.

Такі ж лёс чакаў бы й Сяргея Прытыцкага, і яму хапіла б месца на шырокай курапацкай дарозе, каб не турэмны белы арол, што пільнаваў яго да верасня 1939-га.

13 красавіка 2014 г.

Галоўная нямецкая літпрэмія

Лаўрэатам прэміі імя Георга Бюхнера, якая лічыцца галоўнай літаратурнай прэміяй Нямеччыны, у 2014 годзе стаў нямецкі пісьменнік Юрген Бекер (Jürgen Becker). Гэтую навіну распаўсюдзіла размешчаная ў Дармштадце Акадэмія нямецкай мовы і літаратуры.

Уручэнне ўзнагароды, прызавы фонд якой складае 50 тысячаў еўра, адбудзецца ў гэтым горадзе восенню.

Як адзначаецца ў рашэнні журы, у сваіх творах Юрген Бекер на працягу дзесяцігоддзяў настойліва і паслядоўна працаваў над новым вызначэннем межаў паміж лірыкай і прозай.

Ю. Бекер нарадзіўся ў 1932 годзе ў Кёльне. За сваю кар'еру ён, у прыватнасці, узначальваў рэдакцыю радыёпастановак вядучай інфармацыйна-палітычнай радыёстанцыі Нямеччыны «Deutschlandfunk», а таксама кіраваў выдавецтвам «Suhrkamp».

Самая прэстыжная літаратурная прэмія Нямеччыны носіць імя знакамітага нямецкага паэта і драматурга, чыя драма «Смерць Дантона» лічыцца адным з фундаментальных твораў сучаснай драматургіі. Прэмія была заснавана ў 1923 годзе яшчэ ў часы Веймарскай рэспублікі. Цяпер яе прысуджае Акадэмія нямецкай мовы і літаратуры. Сярод узнагароджаных прэміяй імя Бюхнера – Анна Зэгерс, Гюнтэр Грас, Генрых Бёль.

Пісьменнікі Расіі — супраць цэнзуры

Расійскія пісьменнікі абурыліся цэнзурай і падтрымалі Украіну.

Члены расійскага ПЭН-клуба заявілі, што не будуць рэтрансляваць хлусню пра падзеі ва Украіне і не перапыняць адносінаў з украінскімі калегамі.

Пра гэта ідзе гаворка ў нядаўна распаўсюджанай заяве арганізацыі.

У прыватнасці, члены расійскага ПЭН-клуба адзначылі, што сённяшняя ўлада Расіі здзяйсняе злачынства перад культурай, знішчаючы слова.

«Казаць праўду і ствараць сэнсы — прафесійны і грамадзянскі абавязак пішучай супольнасці, пісьменнікаў і журналістаў. Адзіная прылада стварэння сэнсаў і адлюстравання рэальнасці — слова. Сёння расійская ўлада выкарыстоўвае слова для знішчэння сэнсаў. І гэта, безумоўна, злачынства перад культурай», — гаворыцца ў заяве пісьменнікаў.

Паводле яе, тыя выказванні, якія сёння мусіруе інфапрастора Расіі, — «фашызм, хунта, нацызм», — з'яўляюцца каталізатарамі агрэсіі і нянавісці, а вольнае выказванне прыраўнена сёння да тэрарыстычнага акту.

«Несправядлівыя і антыканстытуцыйныя законы пра рэабілітацыю нацызму, пра паклёп, пра блогераў, пра заклікі да сепаратызму крыміналізуюць публічнае выказванне і пакідаюць манаполію на стварэнне сэнсаў за дзяржавай. Гвалт над словам і над сэнсам непазбежна перарастае ў фізічны гвалт. Эскалацыя хлусні спрыяе ваеннай эскалацыі. Менавіта так сёння выглядае вайна ва Украіне», — заяўляюць члены ПЭН-клуба.

Пры гэтым яны вінавацяць распаўсюджвальнікаў хлусні ва ўскосным суўдзеле ў забойствах на паўднёвым усходзе Украіны.

«Распачатая з хлусні пра гвалт у Крыме, яна (эскалацыя) прывяла да дзясяткаў рэальных ахвяр на паўднёвым усходзе Украіны. Узнагароджаныя прэзідэнтам напярэдадні Дня друку журналісты сталі салдатамі гэтай вайны. Іх хлусня ператварылася ў кроў і смерці, а іх цынізм ды істэрыка, якія нанеслі велізарныя страты расійскай грамадскай свядомасці, названы ў падпісаных прэзідэнтам узнагародных лістах «аб'ектыўным адлюстраваннем падзей», — пішуць члены ПЭН-клуба».

Таксама пісьменнікі падкрэслілі, што не будуць мірыцца са здзекам над словам, а будуць надалей адкрыта выказваць сваю пазіцыю, «падтрымліваць дыялог з сябрамі і калегамі ва Украіне, каб разам супрацьстаяць хлусні і гвалту».

«Мы ведаем сілу слоў лепш, чым чыноўнікі і палітыкі. І мы ад гэтага не адступім», — падагульнілі расійскія пісьменнікі.

У расійскі ПЭН-клуб, прэзідэнтам якога з'яўляецца Андрэй Бітаў, уваходзіць некалькі сотняў празаікаў, паэтаў і журналістаў. Сярод іх Барыс Акунін, Міхаіл Жванецкі, Людміла Уліцкая, Уладзімір Сарокін, Віктар Ерафееў і іншыя майстры слова.

Новая Пушкінская

У Дзяржаўным літаратурным музеі імя А. С. Пушкіна адбылася 10-я юбілейная цырымонія ўручэння Новай Пушкінскай прэміі.

Уладальніцай першай прэміі ў памеры 350 тыс. расійскіх рублёў «За сукупны творчы ўнёсак у айчынную культуру» стала паэтэса з Саратава Святлана Кекова. Другая прэмія «За наватарскае развіццё айчынных культурных традыцый» дасталася паэту Аляксею Кудракову з Екацярынбурга. Акрамя таго, адмысловы дыплом «За музейнае служэнне» ўручылі доктару філалагічных навук Наталлі Міхайлавай.

Пошукі магілы Сервантэса

У Іспаніі пачаліся пошукі магілы пісьменніка Мігеля дэ Сервантэса, якая, як мяркуецца, знаходзіцца на тэрыторыі трынітарыянскага манастыра ў Мадрыдзе на вуліцы Атоха.

Дакладнае месцазнаходжанне праху класіка іспанскай літаратуры, які памёр у 1616 годзе ў галечы, невядомае, паколькі за апошнія некалькі сотняў гадоў будынак манастыра перабудоўваўся. Паводле гістарычнага запісу, аўтар «Дон Кіхота» памёр 22 красавіка, а праз дзень быў пахаваны ў манастырскай царкве.

Сервантэс у апошні год жыцця пераехаў у Мадрыд і за некалькі дзён да смерці пастрыгся ў манахі. Таму ён і быў пахаваны на тэрыторыі манастыра. Але, па звестках сучаснікаў пісьменніка, на месцы пахавання не было нават надпісу.

Паводле планаў даследчыкаў, пошукі, эксгумацыя і ідэнтыфікацыя парэштак зоймуць некалькі месяцаў. А выдаткі на іх правядзенне складуць каля 100 тысячаў еўра.

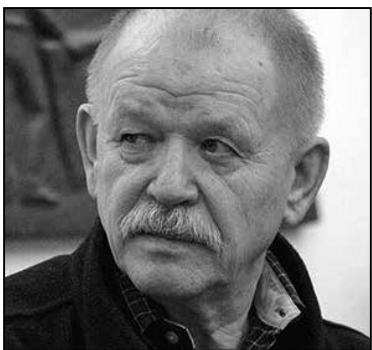
У выпадку ўдалага завяршэння працы можна і высветліць, як выглядаў пісьменнік. Адзіны вядомы партрэт Сервантэса пэндзля Хуана дэ Хуарэгі быў напісаны праз 20 гадоў пасля смерці творцы. Акрамя таго, навукоўцы змогуць высветліць, ад чаго памёр пісьменнік. Сучаснікі сцвярджалі, што Сервантэс занадта шмат піў і ў магілу яго звёў цыроз печані.

Даследчыкі спадзяюцца, што геарадар дапаможа ім адшукаць у сценах манастыра пустэчы, дзе могуць быць захаваны косткі, а раны, атрыманыя Сервантэсам падчас бітвы пры Лепанто ў 1571 годзе, дазволяць лёгка вызначыць, ці яму належаць парэшткі. Падчас ключавой для еўрапейскай гісторыі марской бітвы з туркамі Сервантэс амаль страціў левую руку і быў паранены ў грудзі з аркебузы.

У 2016 годзе будзе адзначацца 400-годдзе з дня смерці аўтара «Дон Кіхота».

Расійская нацыянальная прэмія «Паэт»

Адбылася цырымонія ўручэння Расійскай нацыянальнай прэміі «Паэт»-2014. Лаўрэатам прэміі стаў паэт і перакладчык Генадзій Русакоў. Узнагароду ўручыў старшыня журы і леташні лаўрэат «Паэта» Яўгеній Еўтушэнка. Для ўдзелу ва ўзнагароджанні абодва паэты прыляцелі з ЗША.

Генадзій Русакоў нарадзіўся ў 1938 годзе. Як паэт дэбютаваў зборнікам вершаў у 1960-м, затым амаль 20 гадоў не друкаваўся. Творчы арыенцір паэта, па яго уласных словах, «паэзія Арсенія Таркоўскага і руская паэтычная традыцыя гарманічнай выразнасці». Вершы Г. Русакова перакладзены на французскую мову.

Расійская прэмія «Паэт» была заснавана Таварыствам заахвочвання расійскай паэзіі пры фінансавай падтрымцы РАТ «Адзіныя энергасістэмы Расіі» ў 2005 годзе як узнагарода за дасягненні ў сучаснай паэзіі. Сума прэміі складае 1,5 мільёна расійскіх рублёў (40 000 даляраў ЗША).

Партал віктарыянскай літаратуры

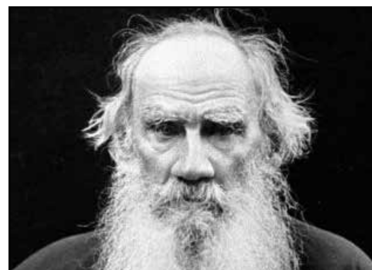
Брытанская бібліятэка запусціла інтэрнэт-партал з 1,2 тысячамі літаратурных дакументаў.

На сайце даступныя такія дакументы віктарыянскай і класічнай літаратуры, як самы ранні рукапіс Шарлоты Брантэ, дзённікавы запіс Джэйн Осцін, чарнавікі Оскара Уайльда, вершы-рукапісы Персі Бішы Шэлі і інш.

Прадстаўнікі бібліятэкі тлумачаць, што вырашылі зрабіць гэтую падборку пасля апублікавання дадзеных апытання, праведзенага сярод 500 брытанскіх педагогаў. Апытанне паказала, што 82 % настаўнікаў сумняваюцца, што іх вучні могуць ідэнтыфікаваць сябе з героямі класічнай літаратуры.

Дні Льва Талстога ў Аргентыне

У культурным Цэнтры імя Борхеса ў Буэнас-Айрэсе прайшлі мерапрыемствы, прысвечаныя жыццю і творчасці Льва Талстога.

На адкрыцці фестывалю прысутнічаў унук Талстога Аляксандр, які пражывае ва Уругваі. Ён распавёў гасцям пра тое, якім быў Леў Мікалаевіч, якія меў зносіны з сялянамі і арыстакратамі, а таксама прадставіў кадры ўнікальнай прыжыццёвай кінахронікі, якая захоўваецца ў архіве нашчадкаў Талстога. У Цэнтры Борхеса таксама была арганізавана выстава рэдкіх прыжыццёвых фотаздымкаў пісьменніка.

Выстава неўзабаве адправіцца ў турнэ па Аргентыне. Акрамя таго, запланаваны паказы мастацкіх фільмаў «Анна Карэніна» і «Вайна і мір», лекцыі пра творчасць пісьменніка.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by